

John Ekström

Långtidsutredningens

industriprognos för 1970

En granskning och revidering

Industriens Utredningsinstitut

Industriens Utredningsinstitut

är en fristående vetenskaplig forskningsinstitution grundad 1939 av Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund.

Syfte

Att bedriva forskning rörande ekonomiska och sociala förhållanden av betydelse för den industriella utvecklingen.

Verksamhet

Huvuddelen av arbetet inom institutet ägnas åt långsiktiga forskningsuppgifter. Man siktar härvid till ett studium av de grundläggande sammanhangen inom näringslivet och särskilt till att belysa de frågor som hör samman med strukturella och institutionella förändringar. Forskningsresultaten publiceras i institutets skriftserier.

Vid sidan om det långsiktiga forskningsarbetet utför institutet smärre utredningar rörande speciella problem samt ger viss service åt industriföretag, organisationer, statliga myndigheter etc.

Styrelse

Tekn. dr Marcus Wallenberg, ordf.

Direktör Sven Dahlberg

Direktör Ingmar Eidem

Direktör Curt-Steffan Giesecke

Direktör Tryggve Holm

Direktör Nils Holmström

Direktör Christer Höglund

Direktör Axel Iveroth

Direktör Eije Mossberg

Bruksdisponent Sverre Sohlman

Direktör Erland Waldenström

Herr Lars Wirström

chef: Ekon. dr Lars Nabseth

Industriens Utredningsinstitut
Artillerigatan 34, Stockholm Ö
Tel. 08/63 50 20

Industriens Utredningsinstitut

John Ekström

**Långtidsutredningens
industriprognos för 1970
En granskning och revidering**

Förord

Syftet med den studie som här redovisas är att granska de bedömningar och prognoser för industriutvecklingen 1965–1970 som Industriens Utredningsinstitut utförde för 1965 års långtidsutredning. Konjunkturavmattningen under periodens två första år har inneburit en eftersläpning i förhållande till den långsiktiga trenden. Bredvid konjunkturen har uppenbarligen även faktorer av strukturell natur varit verksamma. Frågan kan därför ställas – när nu halva den överblickade tiden förflutit – om och i vad mån långtidsutredningens bedömningar alltjämt äger giltighet.

Industrins produktionsutveckling fram till 1970 är självfallet intimt beroende av när det väntade konjunkturuppsvinget sätter in. Bedömningar i detta avseende lämnas icke i denna skrift. Vår arbetshypotes har varit den konjunkturbild som bl. a. lämnats i den preliminära nationalbudgeten för 1968, dvs. att uppgången sätter in redan under första hälften av 1968. Kalkylerna för 1970 kan betraktas som prognoser endast under den förutsättningen att detta konjunkturantagande – som under utredningsarbetets gång framstätt såsom realistiskt – också realiserar.

Studien har baserats på den statistiska information beträffande åren 1965–1967 som fanns att tillgå fram till och med februari 1968. Detta betyder främst den definitiva industristatistiken för 1965, vilken på många punkter visar en annan bild än den preliminära statistik som utgjorde bas för

långtidsutredningens produktions- och kapacitetsberäkningar. För 1966 har endast preliminära industristatistiska uppgifter varit tillgängliga. För 1967 har utnyttjats beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten för 1968. Några enkäter beträffande företagens planer av det slag som utfördes för långtidsutredningen har av tids- och kostnadsskäl icke kunnat göras. I stället har företagens bedömningar inhämtats vid hearings med de viktigaste branscherna och i övrigt vid informella samtal med företagsrepresentanter. Utredningen har handhåfts av ekon. lic. John Ekström som också författat den föreliggande redogörelsen. Bearbetningen av det statistiska materialet har utförts av kanslisekreteraren i finansdepartementet Sune Davidsson.

Institutet riktar ett varmt tack till de många personer inom företag, branschorganisationer och förvaltning som bidragit med upplysningar och synpunkter.

Denna studie ingår även som bilaga till SOU 1968: 24

Stockholm i maj 1968.

Lars Nabseth

Innehåll

1.1 Problem: Prognos — utfall — ny bedömning för 1970	7
1.2 Analys: Utvecklingen 1963—1967	9
1.2.1 Efterfrågeutvecklingen	9
1.2.2 Exportutvecklingen	11
1.2.3 Produktionsutvecklingen	15
1.2.4 Sysselsättningsutvecklingen	20
1.2.5 Investeringsutvecklingen	23
1.2.6 Produktivitetsutvecklingen	25
1.3 Bedömning: Prognosmålen för 1970	26
Appendix A. Branschdiagram med branschkommentarer	33
Appendix B. Det statistiska materialet	61

Långtidsutredningens industriprognos för 1970

1.1 Problem: Prognos — utfall — ny bedömning för 1970

För långtidsutredningen 1965–1970 utförde Industriens Utredningsinstitut under hösten 1964 en enkätundersökning bland industriföretagen beträffande deras planer och förväntningar fram till 1970. Basåret för bedömningen var 1963, och företagens »planperiod» var sålunda 1963–1970. På grundval av enkätresultaten utförde IUI, efter att ha hört branschrepresentanter, en egen bedömning, varvid för såväl den totala industrin som för branscherna företagens »planer» ställdes emot den förväntade utvecklingen inom andra sektorer av samhällsekonomin.¹ Diskussionen knöts i första hand till följande två frågor: Vilka förutsättningar har företagen att dra åt sig de erforderliga produktionsresurserna, och vilka förutsättningar har de att finna avsättning för den planerade produktionen? Försöken att besvara dessa frågor inrymde givetvis vissa prognoselement. Man syftade emellertid inte till numeriskt preciserade prognoser utan endast till att ge en bild av utvecklingen »i stort» och att påvisa de fall där företagens planer var uppenbart orealistiska. Bakgrunden för analysen av industriutvecklingen gavs i en översikt över de allmänna förutsättningarna för en framtida industriexpansion i vårt land, varvid särskilt behandlades tillgången på arbetskraft och kapital, produktivitetsutveckling-

en, efterfrågan på industriprodukter i Sverige och i utlandet samt den svenska industrins internationella konkurrenskraft. Långtidsutredningens bedömningar angående utvecklingen av arbetskraftstillgången, liksom de för långtidsutredningen utförda export- och konsumtionsprognoserna för 1970, gav hållpunkter för diskussionen av branschernas framtida expansionsförutsättningar. Under utredningsarbetets gång blev successivt tillgängligt produktions- och exportuppgifterna för 1964 och 1965. Sålunda kom IUI:s bedömning att omfatta samma period som långtidsutredningen, 1965–1970.

Då halva »planperioden» nu förflutit har frågan uppkommit om i vad mån de tidigare bedömningarna av industrins utvecklingstakt och utvecklingsmönster alltfjämt är aktuella. Den allmänna ekonomiska utvecklingen – här hemma och på våra viktigare exportmarknader – har under 1966 och 1967 markant avvikit från den starka expansionstrend, som gällde under första delen av 1960-talet och som låg bakom företagens planer och förväntningar enligt enkäten 1964. Är detta nu att betrakta såsom en tillfällig avmattning av det slag som får anses normal, och som lika normalt kan kompenseras av ett par år av särskilt snabb expansion? Eller är det en klimatförändring som förändrat utveck-

¹ Ragnar Bentzel och Jan Beckeman: »Framtidsperspektiv för svensk industri 1965–1980.» Stockholm 1966.

lingsperspektiven på ett mera fundamentalt sätt?

Det kan finnas skäl att idag revidera bedömningen för 1970 redan av den orsaken att vi nu disponerar mera information än 1965 och att 1970 nu är mindre avlägset än då. Den förevarande granskningen har emellertid inte till föremål att lämna nya sådana utvecklingskalkyler eller att undersöka hur företagens långtidsbedömningar ter sig idag. Syftet är betydligt mindre ambitiöst, nämligen att i belysning av de senaste årens utveckling diskutera om det är realistiskt att anta, att utvecklingen under åren 1968–1970 blir sådan att de tidigare prognoserna blir uppfyllda. Liksom vid långtidsutredningens tidigare bedömningar skall 1970 därvid uppfattas såsom ett »normalår» med »fullt» kapacitetsutnyttjande inom industrin.¹ Detta innebär i och för sig ingen prognos om att 1970 kommer att falla just i en sådan fas av konjunkturen.

Jämförelserna mellan företagens planer för 1963–1970 och IUI:s bedömningar för 1965–1970, å ena sidan, och den faktiska utvecklingen hittills under perioden, å den andra, stöter emellertid på åtskilliga både praktiska och teoretiska svårigheter. Varken planer eller bedömningar gjordes för de enskilda åren under perioden, endast för slutåret 1970. Detta komplicerar jämförelser med hittillsvarande utveckling. Här skall förutsättas att planer och bedömningar implicerade en över perioden konstant tillväxttakt. Uppenbarligen är detta icke alltid realistiskt. Företagens planer om investeringar och kapacitetsutvidgningar kan ha avsett en koncentration till början eller till slutet av planperioden, och utvecklingen under perioden blir i dessa båda fall helt olika.

Därtill kommer det redan berörda konjunkturproblemet. Till den del eftersläpningar under 1966 och 1967 är konjunkturbetingade kan en återhämtning ännu ske under förutsättning av en tillräckligt stark och tidig konjunkturåterhämtning under 1968–1970. Till den del de är strukturellt betingade – dvs. åstadkomna ge-

nom förändrade konkurrensrelationer eller ändrad efterfrågeinriktning som lett till nedläggningar och andra anpassningar i produktionsapparaten – är återhämtningen icke en självklar process. Det är främst i det senare avseendet som den här företagna genomgången kan väntas belysa vår problemställning. Konjunkturutvecklingen, däremot, som måste bedömas i en vidare ram, kan i detta sammanhang belysas endast indirekt.

Till dessa allmänna anmärkningar skall endast fogas, att det statistiska materialet för 1966 och 1967 ännu är ofullständigt och av preliminär karaktär. I möjligaste mån har det emellertid anpassats till den i föregående undersökning använda branschuppdelningen. En redogörelse härför återfinns i appendix B. Det bör emellertid observeras att uppgifterna för 1966, 1967 och 1968 baseras på beräkningen i den preliminära nationalbudgeten för 1968; hänsyn har alltså inte kunnat tas till den reviderade nationalbudgetens beräkningar.

På sätt som närmare framgår av diagram och tabeller har för industrin i sin helhet och för de enskilda branscherna utvecklingen under 1963–1967 av produktion, export, sysselsättning och investeringar jämförts med *trenden* emot 1970 enligt planer och perspektiv. Denna statistiska bild har konfronterats med industrins uppfattning och bedömning – vid hearings med de viktigare branscherna, i övriga fall vid samtal med branschsekreteriater och enskilda företagare. En viss kompletterande belysning beträffande kapacitetsutbyggnad och kapacitetsutnyttjande, sysselsättning och produktivitet har därmed erhållits. I detta sammanhang ställdes industrirepresentanterna inför frågor av följande slag: Hur bedöms konjunkturutveckling och avsättningsförhållanden under 1968–1970; vilken produktionsökning räknar man emot den bakgrunden kunna realisera; hur bedöms möjligheten att upprätthålla de senaste årens allmänt höga produktivetsförbättring; vilka är konse-

¹ »Svensk ekonomi 1966–1970 med utblick mot 1980», SOU 1966: 1.

kvenserna beträffande sysselsättning och investeringar? Branschkommentarerna i dessa avseenden har inarbetats i appendix A.

Den fortsatta framställningen disponeras på två avsnitt. *Närmast* analyseras och kommenteras utvecklingen 1963–1967 vad beträffar produktion, export, sysselsättning etc. *Därefter* behandlas utsikterna för 1967–1970 med riktning att bedöma realismen av de i långtidsutredningen uppställda prognoserna för 1965–1970. Branschdiagram med kortfattade kommentarer återfinns i appendix A. Det statistiska materialet finns sammanställt i appendix B i anslutning till långtidsutredningens tidigare redovisningar.

1.2 *Analys: Utvecklingen 1963–1967*

1.2.1 *Efterfrågeutvecklingen*

För IUI:s analys av utvecklingstendenserna inom svensk industri utfördes icke några speciella avsättningsstudier för enskilda branscher. I stället ställdes företagets utvecklingsplaner emot en generell diskussion om *hur* snabbt avsättningsutrymmet för svensk industriproduktion kunde tänkas växa under femårsperioden 1965–1970. Tre förhållanden lades till grund för bedömningen: förändringen av den inhemska förbrukningen av industrivaror, förändringen av industrivaruförbrukningen i utlandet samt förändringen av den svenska industrins konkurrenskraft på hemma- och exportmarknaderna.

Enligt långtidsutredningens överväganden – och främst såsom följd av det förväntade omslaget i fråga om tillgång på arbetskraft – kunde man i framtiden inte räkna med en lika hög takt i bruttonationalproduktens tillväxt som under 1960–1965, då ökningen varit i genomsnitt 5 % per år. Som mest sannolika alternativ för 1965–1970 angav långtidsutredningen ett tillväxttal på 4,2 % per år. Detta ansågs innebära en maximal tillväxttakt för industriproduktionen om 5½ % per år.

De skäl som dikterade långtidsutredningens avvägning beträffande försörjningsbalansens delposter skall inte diskuteras här. För den fortsatta behandlingen må det

dock vara av intresse att omnämna, att den privata konsumtionen ansågs kunna tillväxa med 3,4 % per år (emot 4,6 % under 1960–1965) och investeringarna med 4,7 % (emot 5,7 % 1960–1965). Expansionsutrymmet syntes sålunda bli tämligen ringa för de hemmamarknadsorienterade konsumtionsvaruindustrierna. Den särskilda konsumtionsprognosen gav visst underlag för bedömning av avsättningsutvecklingen för vissa branscher.

Förutsättningarna för en ökning av den svenska exporten – vid antagen oförändrad konkurrenskraft – bedömdes av långtidsutredningen bli sämre under 1960-talets andra hälft än de varit under dess första. Den allmänna tillväxttakten på våra viktigare exportmarknader – främst i Väst-europa – väntades allmänt komma att minskas av i stort sett samma skäl som gällde Sverige. Enligt den marknadsstudie, som för långtidsutredningens räkning utfördes av konjunkturinstitutet och som även byggde på schematiska antaganden om den svenska marknadsandelens utveckling på viktigare avsättningsmarknader, skulle den svenska exporten exklusive fartyg gå upp med 40 % i volym under 1965–1970, vilket gav en genomsnittlig årlig stegring om 7 %. Då fartygsexporten beaktades slutade kalkylen för totalexporten på 37 % ökning eller 6½ % per år. Exporten skulle enligt dessa beräkningar – vilka accepterades av långtidsutredningen såsom en prognos – sålunda fortsätta att öka snabbt, dock ej fullt så mycket som under föregående två femårsperioder.

Det ligger i sakens natur att långtidsutredningen inte gjorde några explicita antaganden beträffande utvecklingen av den svenska industrins konkurrenskraft. Den handelspolitiska utvecklingen – speciellt tillkomsten av EFTA och EEC – behandlades i korthet. Exporten på EFTA hade redan visat en positiv trend, medan konsekvenserna av harmoniseringen av EEC:s yttre tullar ännu framstod som oklara. Långtidsutredningen ansåg det sannolikt att stimulansen på EFTA-exporten skulle minska efter initialskedet, samt att den

slutliga anpassningen av EEC-tullarna under 1967 (den kommer till stånd först den 1 juli 1968) skulle innebära ett inte obetydligt handikapp för vårt lands del genom tullhöjningarna i Västtyskland och Benelux. De handelspolitiska förutsättningarna för en ökning av den svenska exporten komme sålunda att försämrats under femårsperioden. Beträffande kostnadsutvecklingen lämnades endast en verbal diskussion om löner och produktivitet. Man markerade att den väntade utvecklingen på arbetsmarknaden utgjorde ett klart faromoment för den svenska industrins internationella konkurrenskraft genom det tryck uppåt på lönerna den kunde åstadkomma samt underströk betydelsen av att produktivetsförbättringen icke hämmades genom brist på kapital.

I tabell 1 redovisas för de berörda huvudposterna i försörjningsbalansen utvecklingen 1963–1967 i jämförelse med långtidsutredningens antaganden. Det framgår att under 1966 och 1967 den interna efterfrågeutvecklingen varit svag: den privata konsumtionen har ökat med endast 2 % per år, vilket är endast $\frac{2}{3}$ av ökningstakten enligt långtidsutredningen. Relativt gynnsammare har dock den realiserade investeringsutvecklingen varit, delvis såsom följd av dämpningen på arbetsmarknaden som medgett ett snabbare färdigställande av byggen, delvis genom övergång till en mera expansiv kreditpolitik, frisläppandet av investeringsfondsmedel etc.

Exportvolymens tillväxt har också varit större än vad som i och för sig vore att vänta. Särskilt 1967 har nämligen karaktäriserats av en svag konjunktur på våra exportmarknader i Västeuropa. Speciellt gäller detta den viktiga västtyska marknaden. BNP-tillväxten inom EEC var 1967 den lägsta sedan gemenskapens tillkomst; under 1958 års lågkonjunktur hade den varit 3,2 %, under 1967 var den endast 2,5 %. För Västtyskland inträffade 1967 en absolut *nedgång* i BNP med $\frac{1}{2}$ %; den tyska industriproduktionen *minskade* med 2,5 %. I Storbritannien gällde intill slutet av 1966 den särskilda importbegränsande avgiften, och under 1967 bedrevs en stark restriktiv politik i avsikt att stärka pundets ställning. I Norden besvärades både Danmark och Finland av balansproblem som ledde fram till devalvering under 1967. Endast den norska marknaden präglades under 1966 och 1967 av goda avsättningsförhållanden för vår export.

Jämförelsen med den för femårsperioden 1965–1970 förutsedda »normala» tillväxten av efterfrågan visar sålunda på betydande eftersläpning. Som vidrörts inledningsvis innebär i och för sig ett par »svaga» år ingen diskvalificering av femårsprognosen. Att de svaga åren kommit 1966 och 1967, just i början av perioden, för emellertid med sig vissa bedömnings-svårigheter. Vi skall på detta stadium av vår granskning endast anföra att *om* efter-

Tabell 1. Jämförelse mellan långtidsutredningens prognos och faktisk utveckling t.o.m. 1967 för några poster i försörjningsbalansen.

Volymökning i procent per år.

	Faktisk utveckling 1963—1967	LU 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning 1967—1970
Bruttonationalprodukt	4,3	4,2	3,2	4,9
Privat konsumtion	3,6	3,4	2,2	4,2
Investeringar	5,3	4,7	4,5	4,8 ¹
Export	7,3	6,5	6,4	6,6
Import	6,9	5,2	2,6	7,0

¹ Det bör observeras att återstående investeringsökning 1967—1970 utgör den ökning som krävs, för att totala bruttotillskottet till kapitalstocken skall bli densamma som om LU-s konstanta tillväxttakt för investeringar realiserats.

frågeprognosen för 1970 skall uppfyllas – vilket är en första och grundläggande betingelse för att industrins produktionsvolym 1970 enligt långtidsutredningen skall kunna uppnås – så måste åren 1968–1970 få en ganska klar prägel av högkonjunktur. BNP-tillväxten, och speciellt konsumtionsefterfrågan, måste bli *högre* än den som realiserats i genomsnitt under perioden 1963–1967, vilken innehöll de båda utpräglade högkonjunkturåren 1964 och 1965. Vi skall återkomma till denna frågeställning i avsnitt 1.3.

1.2.2 Exportutvecklingen

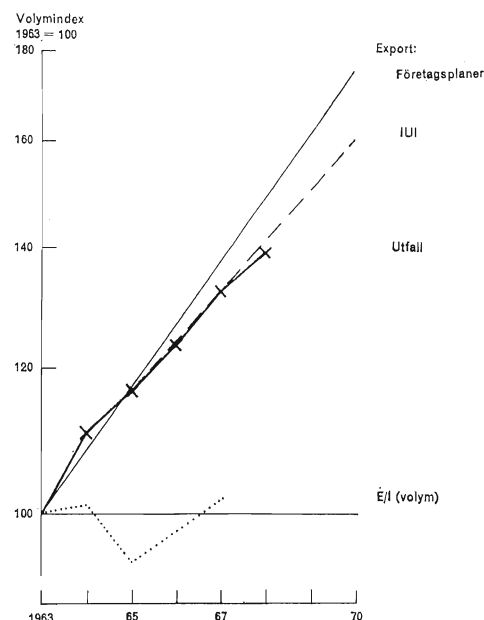
När industrin hösten 1964 besvarade IUI:s enkät befann man sig i en period av stark exportexpansion. Under 1959–1965 steg exportvolymen med i genomsnitt 9 % per år. Detta färgade uppenbarligen på många håll starkt av sig på företagets svar. Såsom förut omnämnts visade också den för långtidsutredningen utförda marknadsstudien på en mera moderat exportökning under 1965–1970 än industrienkäten. Inte heller synes företagen vid svarstillfället mera allmänt ha haft någon klar uppfattning om hur den europeiska handelsblocksbildningen skulle komma att påverka deras exportförsäljningar.

En jämförelse mellan exportplaner och exportutfall ges i tabell 2 och i diagram 1. Det framgår att för 1965–1967 export-

Diagram 1. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

Anm.: E/I = exportvärde (fob) genom importvärde (cif).

utvecklingen för industrivaror, totalt sett, förlöpt just enligt den av långtidsutredningen antagna trenden. Detta måste, med tanke på den konjunkturbetonade avmattningen i efterfrågan på våra viktigare exportmarknader under 1966 och 1967, betraktas såsom en klart förmånlig utveck-

Tabell 2. Exportvolymens utveckling: jämförelse mellan planer och utfall.

Volymökning i procent per år

Bransch	Företagens planer	Faktisk utveckling	Återstående ökning enl. planer	LU:s kalkyl	Faktisk utveckling	Återstående ökning enl. LU
	1963–1970	1963–1967	1967–1970	1965–1970	1965–1967	1967–1970
Gruvindustri	6,0	4,9	7,4	5,4	0	9,1
Järn- och metallverk	8,4	12,3	3,4	7,5	12,3	4,4
Verkstadsindustri (exkl. varv)	11,7	9,0	15,5	8,9	9,6	8,4
Varvsindustri	1,6	1,8	1,3	0	-8,1	5,7
Träindustri	2,7	4,4	0,5	1,9	2,4	1,5
Massa-, pappers- och wallboardindustri	7,2	2,8	13,4	5,9	4,2	7,1
Livsmedelsindustri	-2,3	1,7	-7,2	4,2	2,2	5,5
Textil- och konfektionsindustri	10,8	14,7	5,8	8,6	17,5	3,1
Kemisk industri	10,8	14,5	6,1	9,8	13,4	7,4
Hela industrin	8,3	7,3	9,6	6,5	6,4	6,6

ling. Det må också noteras att jämförelseåret 1965 var ett gott exportår. Man torde därför, för industrin i sin helhet, kunna anse att exporten utvecklas enligt en trend som pekar utöver den av långtidsutredningen antagna.

Av större intresse är dock att betrakta utvecklingen inom de enskilda branscherna. Två av våra främsta exportindustrier – järn- och metallindustrin och verkstäderna – uppvisar en väsentligt gynnsammare exportvolymutveckling än vad långtidsutredningen förutsåg. Exportmålet 1970 (enligt långtidsutredningen) skulle för dessa branscher kunna uppnås vid en fortsatt exportvolymökning väsentligt lägre än den som realiserats under åren 1966 och 1967 med då förhållandevis ogynnsamma marknadsförhållanden.

För vår tredje egentliga exportindustri – massa- och pappersindustrin – har 1965–1967 emellertid varit en period av exportstagnation. Eftersläpningen i förhållande till långtidsutredningens trend är nu så stor, att en genomsnittlig ökningstakt om mer än 7 % erfordras för att exportprognosen skall realiserats, vilken expansionsstakt massa- och pappersexporten dock överträffade under konjunkturuppsvinget 1961–1964.

Negativ är – såsom framgår av tabellen – också exportbilden 1965–1967 för gruvorna och för varven. I båda fallen är det en reflex av världsmarknadsutvecklingen: för varven den strukturella och sannolikt långvariga allmänna varvskrisen, för gruvorna det normala starka beroendet av stålindustrins världskonjunkturer.

Slutligen är att notera en i förhållande till prognosen oväntat positiv exportutveckling för två relativt nya exportbranscher: textil- och konfektionsindustrin samt den kemiska industrin. De av dessa båda branscher planerade i och för sig betydande exportökningarna (11 % per år) har betydligt överstigits (realiserat för 1963–1967 är 15 % per år). I båda fallen har exportuppgången gällt EFTA-länder och speciellt Norden.

Den nu redovisade exportutvecklingen

har avsett volymer, dvs. ingen hänsyn är tagen till prisutvecklingen. Det har vid samtalen med företagsrepresentanter av dem understrukits, att den allmänt positiva exportbilden har ett starkt negativt inslag vad gäller prissidan och räntabiliteten. Det har länge varit en ogynnsam faktor i den svenska exportsituationen att priserna på de stapelbetonade stora artiklarna i vår export legat kvar kring 1950-talets nivå. Även om för en del av dessa varor jämförelsepriset efter den svenska devalveringen 1949 måste ha varit mycket gynnsamt, så har marginalerna uppenbarligen successivt ätits upp av kostnadsstegringar under 1960-talet. Totalt sett låg prisnivån oförändrad 1965–1967, som var en period av internationellt sett förhållandevis hög stegring av de svenska lönekostnaderna. Det framgår av följande tablå att under denna tid även direkta prisfall drabbade flera stora exportprodukter. Detta illustrerar många företagens uttalanden om att en del av exportvolymökningen under 1965–1967 måst betalas med priskoncessioner.

	Exportprisindex 1959 = 100		
	1963	1965	1967
Malmer	86	90	80
Trävaror	113	132	123
Massa	98	108	102
Tidningspapper	100	99	99
Elektriska maskiner ¹	117	123	132
Bilar	107	107	112

Trots den svaga exportprisutvecklingen och den låga tillväxttakten i flertalet av nämländerna under perioden 1965–1967 har sålunda exportvolymen hållits på en hög nivå. Detta torde till en del vara dikterat av en strävan hos företagen att utnyttja befintlig produktionskapacitet i ett läge med tillfälligt försämrade hemmamarknad.

I enkäten 1964 ombads företagen uttala sig om den förväntade utvecklingen av

¹ Prisuppgången för maskiner torde till väsentlig del förklaras av kvalitetsändringar som icke kunnat statistiskt isoleras från egentliga prisändringar.

Tabell 3. Exportens länderfördelning 1963 samt 1967 enligt enkäten och enligt handelsstatistiken.

Länderområden	1963		Förväntad 1967 ¹		Realiserad 1967	
	Total export	Verkstadsprod. exkl. fartyg	Total export	Verkstadsprod. exkl. fartyg	Total export	Verkstadsprod. exkl. fartyg
EFTA	40	36,5	40,5	38	44	38
EEC	32	23	31	22	27	18,5
Island, Irland, Turkiet, Grekland och Spanien	3	4	3,5	4	3	3,5
Östblocket, inkl. Jugoslavien och Kina	5	5,5	4,5	5,5	5,5	5
USA, Kanada	6,5	10	7	10,5	8,5	14
Syd- och Mellanamerika	4,5	7	4,5	7	4	7,5
Övriga världen	9	14	9	13,5	8	13
Hela världen	100	100	100	100	100	100

¹ Företagen yttrade sig om den förväntade marknadsförskjutningen till 1970. Här har angivits beräknade andelar för 1967 enligt trenden.

exporten på EFTA, EEC och andra ländergrupper. Det framgick att man räknade med en något snabbare exportutveckling på EFTA än på EEC samt med en förhållandevis snabb expansion på USA. I tabell 3 jämförs den förväntade marknadsfördelningen med den år 1967 realiserade. Av tabellen framgår att företagen betydligt underskattat den handelsomför-

delande effekten av marknadsbildningarna i Europa. Andelsförändringar av redovisad storleksordning (ca 5 % av totala exporten) måste betecknas såsom betydande över en så kort period som fyra år. Inte mindre anmärkningsvärd är storleken av verkstadsindustrins andelsminskning på EEC, liksom dess expansion på USA (det sistnämnda avser främst bilexporten). En återhållande

Tabell 4. Sveriges andel (i procent) av EEC:s, Nordens och Storbritanniens hel- och halvfabrikatsimport (SITC 5—8 exkl. fartyg).

	Hel- och halvfabr.	Kemiska produkter	Papper och papp	Järn och stål	Verkstadsprodukter	Övriga
<i>EEC:</i>						
1960/62	2,88	1,18	22,4	3,92	3,02	1,05
1965	2,63	1,00	20,5	4,58	2,64	1,02
1966	2,54	0,86	19,6	4,22	2,74	1,02
Avvikelse (%)						
1960/62—1965	— 9	—15	—9	+17	—13	— 3
1960/62—1966	—12	—27	—13	+ 8	— 9	— 3
<i>Norden:</i>						
1960/62	13,9	6,62	38,8	12,3	16,3	12,0
1965	16,0	9,41	40,5	14,8	18,2	14,0
1966	16,6	9,86	39,7	17,2	18,3	14,9
Avvikelse (%)						
1960/62—1965	+15	+42	+ 5	+20	+11	+17
1960/62—1966	+19	+49	+ 2	+40	+12	+24
<i>Storbritannien:</i>						
1960/62	4,20	2,08	21,1	10,7	4,68	1,55
1965	4,16	1,63	22,5	16,5	5,03	1,44
1966	4,43	2,07	23,2	16,0	4,94	1,82
Avvikelse (%)						
1960/62—1965	— 1	—22	+ 7	+55	+ 7	— 7
1960/62—1966	+ 5	0	+10	+50	+ 6	+17

effekt på EEC torde ha utövats av den omfattande nyetableringen och utbyggnaden av svenska filialföretag inom EEC, vilken avsett speciellt verkstadsindustrin.

I detta sammanhang blir frågan aktuell om vilka förändringar som kan ha skett beträffande industrins internationella konkurrenskraft. Någon enkel mätning härav låter sig icke göras, och en studie av de faktorer av handelspolitiskt och annat slag som kan ha verkat härvidlag ryms inte inom ramen för denna granskning. Två illustrationer skall dock givas.

I tabell 4 jämförs utvecklingen för den svenska exporten relativt andra exportörer till EEC, Norden och Storbritannien¹. Det framgår att utan undantag den svenska industrivaruexporten på de nordiska grannländerna uppnått starkt ökade importandelar under 1960-talet; särskilt påtaglig har marknadsförbättringen varit för kemiska produkter, för järn och stål samt för gruppen »övriga», vilken huvudsakligen omfattar konsumtionsvaror. För den svenska exporten på EEC är bilden den omvända: förlust av importandelar för alla branscher med järn och stål som enda undantag. Uppenbarligen kan sådana andelsförändringar ha många »normala» orsaker: efterfrågeförskjutning beträffande enskilda varuslag och kvaliteter, förändringar i leverantörsländernas relativa kostnadsläge etc. Det framgår emellertid av närmre studium, att andelsförändringarna till en betydande del måste hänföras till den förändrade tullsituationen: nedtrappning av tullar medlemsländerna emellan och höjning av vissa EEC-tullar emot utomstående. Så har exempelvis de svenska andelsförlusterna varit särskilt stora på Västtyskland, där »tullklyftan» etablerats *både* genom tullhöjning utåt *och* tullsänkning inåt.

Att avgöra hur stor del av dessa förändringar som är att tillskriva EEC- och EFTA-bildningen låter sig icke göras. För de flesta här berörda varugrupperna pågick redan före 1960 en ökning av de svenska andelarna i Nordens import: EFTA-bildningen har förstärkt denna trend. Men under 1950-talet var den svenska exporten

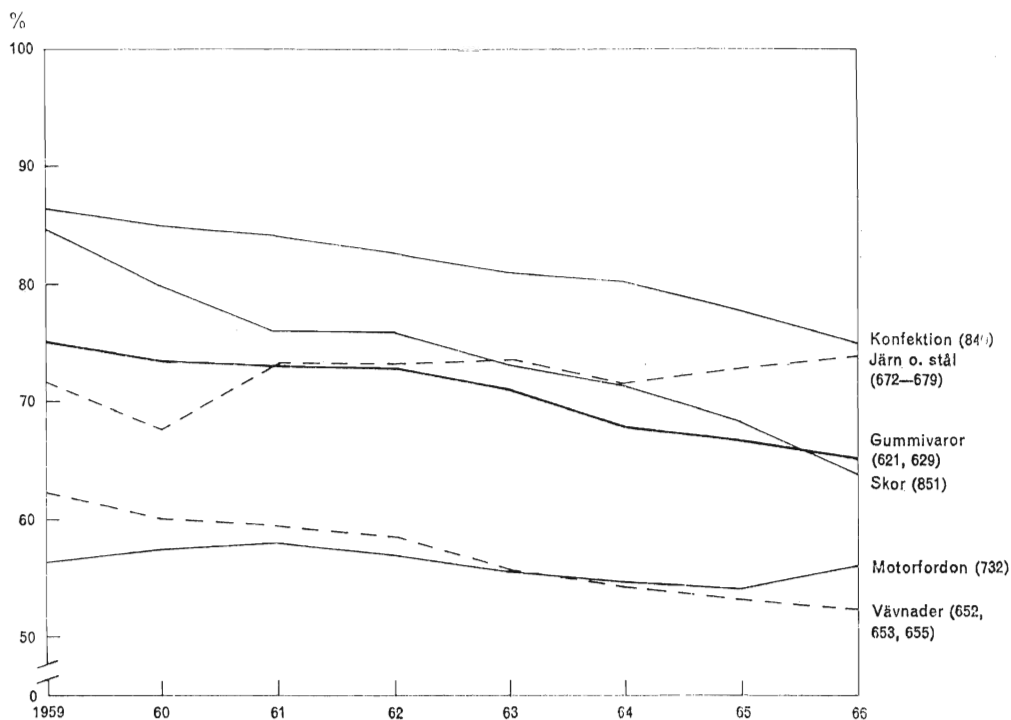
delaktig i en liknande regionaliseringstrend också vad gäller EEC-ländernas import: denna positiva marknadstrend har brutits under 1960-talet. Det kan med vissa trendantaganden visas att EEC-diskrimineringen av vår industrivaruexport i stort sett har balanserats av EFTA-fördelarna på Norden (de berörda exportbeloppen är också i båda fallen av samma storleksordning, ca 750 milj. dollar). Detta lyckliga förhållande gäller dock icke för enskilda branscher. Konsumtionsvaruindustrierna och den kemiska industrin har gynnats starkt av EFTA-preferenserna på de nordiska marknaderna, men de har haft föga att förlora på EEC. Pappersindustrin har alltför smalt exportutrymme i Norden för att kunna kompensera bortfall på den för dem utslagsgivande EEC-marknaden men har lyckats öka sin importandel i Storbritannien. Verkstadsindustrin har totalt sett ungefär samma exportvolym och samma andelsförändring på Norden och på EEC, men en varuvis genomgång skulle visa att marknadsförluster på EEC och marknadsvinster på EFTA icke salderas jämnt över delbranscher och företag. Det finns sålunda goda skäl – vilket antyddes av långtidsutredningen – att betrakta den europeiska marknadssplittringen såsom *en* av de faktorer som under de senaste åren påverkat branschutvecklingen.

En andra illustration beträffande den svenska industrins konkurrensställning ges i diagram 2; för några branscher där jämförelse överhuvud synes meningsfull redovisas utvecklingen av den svenska industris andelar på hemmamarknaden. Mättalet utgörs av kvoten mellan, å ena sidan, den produktion som avsätts i Sverige (dvs. produktion minus export) och, å andra sidan, den totala tillförseln till marknaden (dvs. produktion plus import minus export). Diagrammet illustrerar sålunda utvecklingen av konkurrenssituationen på hemma-

¹ Uppgifter för EEC t. o. m. 1965 från »Utvecklingen av den svenska exporten på EEC-marknaden». Handelsdepartementet 1967. Uppgifter för EEC år 1966 samt för Norden och Storbritannien har framtagits av författaren till nämnda skrift, Göran Schumacher.

Diagram 2. Hemmamarknadsandelar, i procent, för vissa produkter 1959—66

Varugruppering enl. SITC

Anm.: Hemmamarknadsandelar = $\frac{P-E}{P+I-E}$

marknaden. Det upptar branscher som brukat betecknas såsom hemmamarknadsindustri men som numera också utvecklat en betydande export.

Det framgår nu att för vävnader, konfektionsvaror, skor och gummivaror den svenska industrins marknadsandelar har varit fallande över hela den redovisade perioden 1959-1966; särskilt markant är detta efter år 1962. För dessa varugrupper är en växande andel av importen av »lågpriskaraktär». Det här använda måttet innebär emellertid att lågpriskonkurrensen på importsidan underskattas, däri- genom att ett visst importbelopp »lågprisvaror» innefattar en så mycket större kvantitet (exempelvis antal kostymer) än samma belopp inhemsk produktion. Marknadsförlusterna har för beklädnadsindustrierna varit så omfattande och snabba att de up-

penbarligen måste ha allvarligt påverkat branschutvecklingen.

Mot detta mönster kontrasterar utvecklingen för järn- och stålindustrin som under hela 1960-talet kunnat stärka sin ställning på hemmamarknaden (vilket f. ö. gått parallellt med en gynnsam exportutveckling). Emellertid syns de allra senaste årens andelsökning vara genererad av en stagnation och minskning av importen som till stor del får anses vara konjunkturbetingad. Liknande synpunkter kan fogas till uppgången beträffande bilarna.

1.2.3 Produktionsutvecklingen

De svar som företagen lämnade på IUI:s enkät 1964 visade på en betydande optimism och expansionslust inom svensk industri. För industrin som helhet uppgick den planerade produktionsökningen under

Tabell 5. Industriproduktionens utveckling: jämförelse mellan planer och utfall.

Volymökning i procent per år

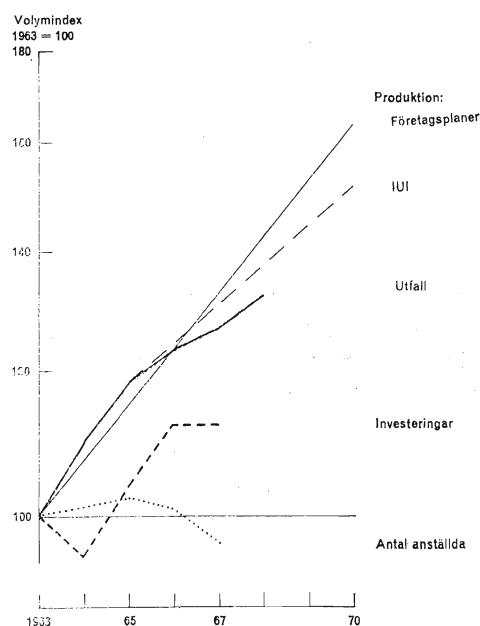
Bransch	Faktisk		Återstående ökning IUI:s enl. planer kalkyl ¹		Återstående ökning enl. IUI ²	
	Företagens utvecklingsplaner 1963-1970	utveckling 1963-1967	ökning 1967-1970	ökning 1965-1970	utveckling 1965-1967	ökning 1967-1970
Gruvindustri	6,2	3,2	10,4	4	-2,2	8,5
Järn- och metallverk	9,1	7,1	11,8	7	1,9	10,6
Verkstadsindustri (exkl. varv)	8,1	7,6	8,8	6 (5,0)	4,9	5,2
Varvsindustri	1,8	5,8	-3,4	0	3,3	-2,2
Jord- o. stenindustri	7,2	7,1	7,4	6	3,4	7,4
Träindustri	6,0	6,0	5,8	5 (4,1)	1,6	5,7
Massa-, pappers- och wallboardindustri	7,5	4,5	11,7	7	1,5	10,8
Pappersvaru- och grafisk industri	6,4	5,8	7,1	5	3,4	6,1
Livsmedelsindustri	4,3	3,8	5,0	3	4,3	2,2
Textil- och konfektionsindustri	4,7	0,2	11,1	2	-0,9	3,9
Sko- och läderindustri	3,2	-3,7	13,0	2	-5,2	7,1
Gummivaruindustri	8,7	4,5	14,4	7 (7,6)	-1,8	14,5
Kemisk industri	11,4	10,7	12,4	12 (10,9)	8,6	12,4
Hela industrin	7,3	6,0	8,9	5	3,3	6,1

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från preliminära produktionssiffror för 1965. Tillväxttakten räknad från definitiva produktionsuppgifter för 1965 anges inom parentes.

² Vi har här utgått ifrån att beräkningen primärt avsåg produktionsnivån (kapaciteten) 1970 och icke tillväxttakten 1965-1970.

Diagram 3. Produktion, antal anställda och investeringar 1963-70

Log-skala

sjuaårsperioden 1963-1970 till omkring 60 %, vilket innebar en genomsnittlig årlig ökningstakt på drygt 7 %. Det kan noteras att detta var just den ökningstakt som realiserades under femårsperioden 1960-1965, och att sålunda företagsplanerna speglade en förväntan om att samma utvecklingstrend skulle fortsätta fram till 1970.¹ Av skilda skäl, och efter en granskning bransch för bransch av utvecklingsförutsättningarna, stannade IUI vid bedömningen att en produktionsökning för hela industrin om 5 % per år var ett realistiskt antagande för 1965-1970. Faktorer såväl på efterfrågesidan som på utbudssidan talade för en sådan nedrevidering. Sålunda hänvisade man till den minskade tillväxttakt i nationalprodukten, som lång-

¹ Det kan vara av något mer än kuriositetsintresse att observera, att den industrienkät som våren 1960 utfördes för långtidsutredningen 1959-1965 visade en planerad produktionsökning om 5 %, vilket då utgjorde en förlängning av trenden; den realiserade ökningen blev nästan 8 %.

tidsutredningen förutsåg, och fann på grundval av de allmänna exportprognoser, som långtidsutredningen också framtagit, skäl att ifrågasätta svensk industris möjligheter att uppehålla den tidigare ökningstakten i exporten. Avgörande blev emellertid främst att förutsättningar inte syntes föreligga för industrin att erhålla det arbetskraftstillskott som av företagen bedömts erforderligt för den planerade produktionsökningen.

Vi skall nu konfrontera dessa planer och prognoser med den hittillsvarande utvecklingen. Industrins planer och IUI:s bedömningar jämförs i tabell 5 och i diagram 3 med utvecklingen t. o. m. 1967 (prognosen för 1968 enligt den preliminära nationalbudgeten har även inlagts i diagrammet).

Sedan 1963 har industrins produktion ökat med i genomsnitt 6 % per år, vilket dock främst får tillskrivas den starka expansionen under 1964 och 1965. Från 1965 har nämligen produktionsökningstakten varit endast 3 % per år. Man finner också att produktionstillväxten måste bli 6 % per år under 1968–1970 om prognosen för 1970 (enligt IUI) skall realiseras. Till frågan om en sådan utveckling är sannolik skall vi återkomma senare. (Att uppnå den av företagen planerade produktionsnivån för 1970 får anses uteslutet.)

Redan här skall emellertid anmärkas, att om man såsom långtidsutredningen betraktar 1970 såsom ett »normalår» så synes bedömningen för 1970 ha kommit att ligga något högt genom att den anknöts till 1965. Nu i efterhand kan det konstateras att produktionsökningen under 1965 ledde till betydande lageruppbyggnad och sålunda var »för hög» i förhållande till de efterfrågebestämmande faktorerna. Detta har kompenserats av lagerförtäring under 1966–1967 och bidragit till att skärpa den konjunkturbetingade produktionsavmattningen. Det framgår numera också att kapacitetsutnyttjandet under 1965 t. o. m. var högre än långtidsutredningen räknade med på basis av de då tillgängliga preliminära produktionsuppgifterna. Måhända kunde

det därför finnas anledning att till den produktionsvolym för 1970, som erhålls om långtidsutredningens tillväxtprognos appliceras på 1965 års bas, knyta kvalifikationen att den avser ett klart högkonjunkturår. Långtidsutredningens bedömning utgjorde dock framför allt en utsaga beträffande utvecklingen av industrins kapacitet.

Det är nu av intresse att gå något bakom denna allmänna bild för hela industrin. Såväl företagens planer som IUI-bedömningarna visade – såsom framgår av tabellen – på stora skillnader mellan branscherna.

Såsom mest expansiva framstod den kemiska industrin, järn- och metallindustrin, verkstadsindustrin (utom varven), massa- och pappersindustrin samt gummivaruindustrin. Hur har utvecklingen hittills förlöpt för dessa branscher?

Mest expansiva var den kemiska industrins produktionsplaner – 11½ % ökning per år under 1963–1970, vilket innebar mer än en fördubbling av produktionsvolymen. Särskilt petroleumindustrin och läkemedelsindustrin räknade med höga ökningstal. Granskningen av avsättningsutvecklingen och konkurrensläget ledde till slutsatsen att planerna var realistiska. Man kan nu också konstatera, att produktionen t. o. m. 1967 utvecklats i mycket nära anslutning till vad som planerats och att expansionen fortsatt i förhållandevis hög takt även under 1966–1967. Granskningen bestyrker sålunda den tidigare bedömningen. Produktionsmålet 1970 skulle uppnås vid en fortsatt produktionsökningstakt endast obetydligt högre än de senaste årens trend.

Det kan i och för sig synas överraskande att den kemiska industrin kunnat hålla en så hög expansionstakt när andra grenar av svensk industri av skilda skäl icke följt den tillväxt man förutsåg i långtidsutredningen. Kemisk industri är leverantör till flertalet andra industrigrenar och därmed starkt påverkad av expansionstakten i dessa. Det förefaller därför rimligt förmoda, att tillväxttakten i kemisk industri kunde ha varit än högre under »normala» konjunkturförhållanden. Å andra sidan är det tydligt att den bättre arbetskraftstillgång

som följt med konjunkturavmattningen utgjort en positiv faktor för färdigställandet och igångkörningen av bl. a. de nya petrokemiska storanläggningarna, vilket bidragit till den också under 1965–1967 goda produktionsökningen.

Även verkstadsindustrin hade i linje med den tidigare utvecklingen expansiva produktionsplaner för perioden 1963–1970 (ca 8 % per år). Emellertid tydde den granskning som IUI utförde på att hinder kunde uppkomma dels på efterfrågesidan, dels, och framför allt, beträffande möjligheten att rekrytera arbetskraft. Man stannade därför vid att räknat från 1965 ange utvecklingsramen till 6 % per år. Fram t. o. m. 1967 har verkstadsindustrins produktionsvolym dock utvecklats endast obetydligt svagare än vad företagens planer indikerade. Detta inkluderar en mycket stark expansion 1963–1965 (mer än 10 % per år) men även en relativt gynnsam utveckling under 1966 (under 1967 stagnerade emellertid produktionen). Uppenbarligen har den positiva exportutvecklingen därvid varit ett viktigt element. Elektroindustrin (som hade de mest expansiva planerna) och transportmedelsindustrin (bilar) har varit de mest framgångsrika. Att döma av den hittillsvarande utvecklingen är sålunda för verkstadsindustrin utsikterna goda att uppnå långtidsutredningens prognoser för produktionen.

Också järn- och metallindustrin redovisade 1964 produktionsplaner som i stort sett följde trenden från slutet av 1950-talet och första delen av 1960-talet. Också härvidlag ledde granskningen till en nedskärning med hänvisning till avsättningsförhållandena – den internationellt förändrade situationen för stålindustrin – samt tillgången på arbetskraft: 7 % produktionsvolymökning per år ansågs dock såsom möjlig. Under perioden 1963–1967 har produktionsökningen för järn- och metallverken varit i genomsnitt 7 % per år; den föll emellertid huvudsakligast på 1963–1965, medan produktionen under 1966–1967 har förblivit nära nog konstant. Produktionen skulle behöva öka med så mycket som

10 % per år för att det projekterade målet för 1970 skall uppnås.

För enbart järn- och stålindustrin torde långtidsutredningens produktionsantagande för 1965–1970 ha inneburit en produktionsvolymökning med omkring 6 % per år. Följande försörjningsbalans för handelsfärdigt stål kan nu uppgöras (i milj. ton):

	1964	1967	1970 enl. IUI
Produktion	3,1	3,4	4,2 ¹
Import	1,2	1,2	1,3
Summa tillgång	4,3	4,6	5,5
Export	1,0	1,3	1,5
Inh. förbrukning (netto)	3,3	3,3	4,0
Summa användning	4,3	4,6	5,5

¹ Innebär en mindre nedjustering i förhållande till den av IUI redovisade särskilda produktionsenkäten.

Räknat från 1965, som var ett gott produktionsår (3,25 milj. ton), har produktionsökningen kvantitativt sett varit tämligen ringa: knappt 2½ % per år vilket torde motsvara maximalt 3 % räknat i volym. Det skulle sålunda erfordras en tillväxt om 8 % i genomsnitt för de tre återstående åren för att nå upp till den planerade produktionsnivån 1970.

Massa-, pappers- och wallboardindustrin räknade i sina planer 1964 med ökad expansionstakt. Dessa produktionsplaner var, liksom för järn- och metallindustrin och verkstäderna, betingade av en optimistisk bedömning av exportmöjligheterna. Men till skillnad emot de sistnämnda branscherna har massa- och pappersindustrins exportvolym icke utvecklats gynnsamt. Produktionsvolymen har i genomsnitt för 1963–1967 ökat med endast 4½ %; för att uppnå prognosen 1970 (enligt IUI) skulle erfordras en årsökning om 11 % under 1968–1970. Följande försörjningsbalans, där exporten framtagits såsom saldo, kan uppgöras (kvantiteter i milj. ton):

	1963	1965	1967	1970 enl. IUI
<i>Massa</i>				
Produktion	5,6	6,6	6,8	8,6 (8,2) ¹
Export	3,2	3,3	3,5	4,6 (4,2)
Inh. förbrukning	2,4	3,3	3,3	4,0
<i>Papper och papp</i>				
Produktion	2,7	3,1	3,3	4,2
Export	1,6	1,9	2,0	2,7
Inh. förbrukning	1,0	1,2	1,3	1,5

¹ Kapacitetsutnyttjande 90 %, vilket torde vara mera realistiskt än förut antagna 95 %.

Räknat i kvantitet har produktionsuppgången varit något högre än i volymmått mätt (över 5 % för både massa och papper), vilket tyder på att produktionsökningen särskilt avsett billigare kvaliteter, exempelvis säckpapper. Produktionsnivån 1970 (beräknad i kvantitet och vid 90 % utnyttjandegrad) skulle uppnås vid en produktionsökning 1968–1970 som för massaindustrin utgjorde 6½ % och för pappersindustrin ca 10 % per år.

Av expansionsgruppen, som vi här ägnat särskilt intresse, återstår gummivaruindustrin. Dess produktionsplaner visade på en årlig produktionsökning på nära 9 %, vilket från den höga produktionsnivå som uppnåts redan 1965 betydde 7 % per år fram till 1970. Under 1966 och 1967 har emellertid produktionen i stället minskat något. Anledningen härtill syns dock i första hand vara den svaga utvecklingen på bilsidan: avsättningen av svenska däck till importerade bilar har minskat liksom leveranserna av lastbils- och ersättningsdäck. Av betydelse är också att avsättningen av s. k. industrigummi påverkats av den svagare utvecklingen inom verkstadsindustrin. Tillverkningen av gummiskor har känt av ökad importkonkurrens från öststater och Hongkong.

Granskningen av dessa branschgrupper, vilka såväl i planer som bedömning framstod såsom den expansiva delen av industrin och som omfattar cirka hälften av industrins förädlingsvärde, utfaller sålunda

tämligen gynnsamt. Både den kemiska industrin och verkstadsindustrin ligger väl till i förhållande till långtidsutredningens produktions-trend inte minst därigenom att expansionen, tack vare en god exportutveckling, kunnat uppehållas också under 1966 och 1967. Markerat under planerad trend ligger järn- och metallindustrin samt massa- och pappersindustrin. Båda dessa branscher är emellertid huvudsakligen stapelvaruproducenter och sålunda starkt beroende av hur kundernas lagerhållning utvecklas. Att konjunkturavmattningen 1966 och 1967 för dem inneburit stagnerande produktion är därför i och för sig inte diskvalificerande för den mera långsiktiga utvecklingen.

I långtidsutredningens bedömning intog gruvorna, jord- och stenindustrin, träindustrin, pappers- och grafisk industri samt livsmedelsindustrin en mellanställning med projekterade »normala» produktionsökningar om 3–6 % per år. Av dessa branscher har fram t. o. m. 1967 livsmedelsindustrin och (om man betraktar produktionsnivån) träindustrin utvecklats klart gynnsammare än väntat, och de visar föga eller ingen påverkan av de senaste årens konjunkturavmattning. Träindustrin har påverkats starkt positivt från exportsidan: nyare transport- och leveransteknik för sågtimmer i »paketer» från terminalanläggningar över de nyöppnade färjeförbindelserna till England har där varit ett viktigt element.

Produktionsvolymen för jord- och stenindustrin ligger visserligen 1967 just på den trendlinje, som företagsplanerna indikerade, men sedan 1965 uppvisar gruppen som helhet en avtagande utvecklingstakt. Det bör anmärkas att bland delbranscherna utgör tegel- och hushållsporslinstillverkning strukturellt »svaga» inslag. I övrigt är gruppens produktionsutveckling starkt knuten till byggnadsverksamheten. Den grafiska industrin har praktiskt taget följt den planerade produktions-trenden, medan pappersvaruindustrins planerade starka expansion (9 %) icke realiserats.

Endast för gruvorna – vilken är den enda av dessa branscher som till avgörande del

är beroende av exporten – visas en betydande eftersläpning i förhållande till den projekterade utvecklingen. Sedan 1965 har brytningen minskat såsom direkt följd av den starka exportnedgången i fråga om malm och stagnationen inom järn- och stålindustrin.

De tre återstående branscherna – skeppsvarven, textil- och konfektionsindustrin samt sko- och läderindustrin – framstod i långtidsutredningens bedömning som stagnationsbranscher (produktionsökning högst 2 % per år). De är alla branscher som arbetar i hård konkurrens med utlandet. För varvsindustrin har emellertid produktionsutvecklingen, positivt påverkad av Suezkrisen, blivit bättre än väntat: nära 6 % ökning per år under 1963–1967 och ca 3 % för 1965–1967. Produktionsvolymen ligger därmed redan nu över prognosen för 1970.

För textil-, konfektions- och skoindustrin hade redan 1965 inneburit vissa produktionsminskningar, vilken tendens förstärktes under 1966. Textilindustrins produktionsnivå ligger 1967 på samma nivå som 1963, skoindustrins ca 20 % lägre. Mer än hela konsumtionsökningen på beklädnadsområdet – för skor ca 15 % räknat i antal par – har sålunda tillfallit importen. Genom en kraftig exportökning (främst på Norden) har textil- och konfektionsindustrin balanserat marknadsförluster på hemmamarknaden; skoindustrin har härvidlag varit mindre framgångsrik. Det må anmärkas att läderindustrin, genom specialisering och betydande exportökning, mer än väl kompenserat det avsättningsbortfallet som den minskade svenska skoproduktionen inneburit.

IUI:s bedömning av branschutvecklingen skedde mot bakgrund av det allmänna mönster för branschtillväxten som man finner i de utvecklade industriländerna. Det kan vara av visst intresse att här till sist notera, att de branscher som i Sverige bedömdes utvecklas snabbare än detta mönster antydde inte kunnat fullt realisera angiven tillväxt. Detta gäller järn- och metallverken, träindustrin, massa- och pappersindustrin samt den kemiska industrin. Avvikelsen ned-

åt för textil- och konfektionsindustrin har blivit större än vad som antagits. Den faktiska utvecklingen sådan den ter sig hittills har sålunda inneburit, att i förhållande till det internationella mönstret branscherna med förväntad snabb expansion inte kunnat fullt ut hålla den angivna takten samt att avvikelserna nedåt blivit flera och större än väntat.

1.2.4 *Sysselsättningsutvecklingen*

Enligt den befolknings- och arbetskraftsprognos som utfördes för 1965 års långtidsutredning skulle under 1965–1970 befolkningen öka med totalt 4 % och arbetskraften med 3 %. Räknat i antal årsarbetare skulle ökningen i arbetskraftstillgången stanna vid 1 1/2 %; räknat i antal arbetstimmar och med hänsyn tagen till den beslutade arbetstidsförkortningen förutsågs en *minskning* med 1 à 2 %. Detta innebar en väsentlig förändring i förhållande till 1960–1965 då arbetskraftstillgången *ökade* med 2 %.

Totalt för hela industrin räknades enligt företagsenkäten med en sysselsättningsökning om 125 000 personer för 1963–1970. Verkstäderna svarade för ca 80 000 av dessa. Under 1963–1965 hade industrins sysselsättning gått upp med ca 25 000, och ett förverkligande av planerna skulle sålunda innebära att industrin droge till sig ytterligare 100 000 man under 1965–1970. Med den begränsade tillgång på arbetskraft som under femårsperioden stod till förfogande ansåg långtidsutredningen det ytterst osannolikt att de i enkäten redovisade planerna skulle kunna realiseras. Man antog att sysselsättningsökningen för industrin icke kunde bli större i antal räknat än vad som svarade emot arbetstidsförkortningen. Arbetskraftsvolymen – mätt i antal timmar – antogs sålunda förbli oförändrad fram till 1970. Man räknade med ett tillskott om 45 000 personer, dvs. ca 4 1/2 % för femårsperioden.

Utvecklingen av antal anställda inom industrin 1963–1967 framgår av tabell 6. Det totala antalet industrianställda har ökat med 2 1/2 % under 1963–1965 och därefter mins-

Tabell 6. Antal anställda inom industrin: jämförelse mellan planer och utfall.

Ökning i procent per år

Bransch	Företagens	
	planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967 1965—1967
Gruvindustri	—0,6	—3,3 —4,8
Järn- och metallverk	2,3	0,4 —1,6
Verkstadsindustri (exkl. varv)	3,0	—0,1 —2,8
Varvsindustri	—0,7	—2,4 —2,7
Jord- och stenindustri	1,7	0,7 —0,7
Träindustri	0,2	—0,1 —2,7
Massa-, pappers- och wallboardindustri	—0,6	—2,0 —2,6
Pappersvaru- och grafisk industri	1,7	—0,1 —2,3
Livsmedelsindustri	0,6	0,4 0,6
Textil- och konfektionsindustri	0,9	—4,2 —5,2
Sko-, läder- och gummivaruindustri	2,9	—3,4 —7,2
Kemisk industri	2,6	—0,2 —1,8
Hela industrin	1,8	—0,7 —2,6

kat med i genomsnitt $2\frac{1}{2}\%$ per år under 1966 och 1967. Totalt var sålunda industrisysselsättningen ca 3 % lägre 1967 än 1963, vilket motsvarar ca 25 000 personer. Industrin sysselsatte 1967 ca 65 000 personer mindre än den skulle ha gjort om den antagna trenden hade förverkligats.

Endast verkstadsindustrin hade 1963–1965 ökat sin sysselsättning mindre än planerat, vilket kan ha orsakats av arbetskraftsbrist i vissa tätorter med verkstadsindustri. Sådana restriktioner synes icke ha träffat de expansiva delarna av träindustrin, jord- och stenindustrin samt den grafiska industrin, vilka fram t. o. m. 1965 ökade sin sysselsättning väsentligt mera än planerat. För massa- och pappersindustrin, gruvorna, varven samt för beklädnadsindustrierna noterar man sysselsättningsminskning eller -stagnation utöver den planerade ramen. Nedläggningar och omställningar av strukturell natur hade i dessa branscher börjat redan före 1965, och de accelererade under 1966 och 1967. För gruvorna samt för textil- och konfektionsindustrin blev sysselsättningsavgången 1965–1967 inte mindre än 5 %, för sko-, läder- och gummivaruindustrin över 7 % per år.

Sysselsättningsminskningen under 1966 och 1967 var emellertid praktiskt taget generell inom industrin (endast livsmedelsindustrin visade en liten ökning). Det är därför

uppenbart att den också måste sättas i samband med den konjunkturbetonade produktionsavmattning som redovisats i det föregående.

En så stark konjunkturrefekt på sysselsättningen var dock en ny företeelse under efterkrigstiden. Industrins produktionsvolym ökade både 1966 och 1967 (med 4 resp. $2\frac{1}{2}\%$) men det skedde med en sysselsättning som minskade med $1\frac{1}{2}$ respektive 4 %. Under 1952–1953, då industrins produktionsvolym helt stagnerade blev sysselsättningsminskningen, mätt i årsdata, endast ca 2 % per år; 1958 med en mindre volymökning gav en sysselsättningsminskning om knappt 1 %. För verkstadsindustrin ledde produktionsstagnationen 1967 till inte mindre än 6 % sysselsättningsminskning. Endast en gång tidigare under efterkrigstiden (1953) har verkstadsindustrins sysselsättning minskat, men då blev avgången inte mer än just parallell med produktionsminskningen.

Det är sålunda uppenbart att konjunkturavmattningen 1966–1967 fört med sig en ändring i företagens reaktionssätt. Den nära nog permanenta arbetskraftsbristen under 1950-talet och första delen av 1960-talet hade skapat en benägenhet hos företagen att hålla kvar arbetskraft även under perioder av produktionsavmattning, vilket minskade konjunkturutslaget på sysselsättningen. Under 1966 och 1967 har denna

handlingsnorm tenderat ersättas av en »hårdare» linje: totalt anställningsstopp, permitteringar och på en del håll direkta avskedanden. Detta har bekräftats under samtalen med företagsrepresentanter, varvid man särskilt framhållit att ett ändrat betraktelsesätt kommit att gälla tjänstemännen. Det har för företagen, långt utöver de av speciella strukturproblem drabbade branscherna, kommit att framstå såsom oundgängligt att intensifiera rationaliseringsarbetet och tillvarata alla möjligheter till kostnadsminskningar i strävan att motverka vad man allmänt uppfattar som en allvarlig försämring i kostnadsläget. Speciellt hade de starkt ökade lönekostnaderna som följde med treårsavtalet 1966 i kombination med arbetstidsförkortningen samt det förhållandet att man fick ett fast underlag för den långsiktiga kostnadsbedömningen kommit att tjäna som incitament i detta avseende. Utöver skärpt intern rationalisering i produktion och administration är det i de speciellt konkurrensutsatta branscherna åtgärder som produktionskoncentrationer, nedläggningar av vissa tillverknings- och av hela filialavdelningar etc., som åstadkommit den redovisade systerställningsminskningen.

Arbetsmarknadsstyrelsens statistik över varsel om väntade personalinskränkningar visar en ökning från 7 400 år 1965 till 22 000 år 1967, räknat i antal berörda ar-

betstagare. Fördelningen på branscher framgår av nedanstående tablå.

	1965	1967
Gruvindustri	—	847
Metall- och verkstadsindustri	2 012	10 501
Jord- och stenindustri	287	1 045
Träindustri	239	1 510
Massa- och pappersindustri	360	1 942
Grafisk industri	731	393
Livsmedelsindustri	355	757
Dryckesvaru- och tobaksindustri	95	197
Textil- och sömnadsindustri	2 774	3 161
Läder-, hår- och gummivaruindustri	388	811
Kemisk och kem.-tekn. industri	166	875
Hela industrin	7 407	22 039

Som synes har det varit fråga om en i flertalet branscher kraftig ökning. Metall- och verkstadsindustrin svarade 1967 för hälften av de av varslen berörda. Textil- och konfektionsindustrin har under hela 1960-talet visat höga siffror. De angivna talen bör emellertid sättas i relation till totala antalet anställda i respektive bransch. Då får man den bild som tabell 7 visar. Därav framgår att personalinskränkningarna fått ökad betydelse de två senaste åren. Även om det inte är känt hur lång tid som förflyter mellan varseltidpunkten och åtgärdernas genomförande torde det stå klart

Tabell 7. Andelen anställda berörda av varslade personalinskränkningar 1960—1967.

I procent av totala antalet anställda i respektive bransch

Bransch	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Gruvindustri	—	0,1	3,1	2,1	0,2	—	1,4	7,0
Metall- och verkstadsindustri	0,2	0,4	0,9	0,8	0,3	0,4	1,4	2,2
Jord- och stenindustri	0,5	0,7	0,3	0,7	0,3	0,6	2,7	2,2
Träindustri	1,3	1,4	1,0	0,6	0,5	0,3	2,8	2,0
Massa- och pappersindustri	0,0	1,9	1,8	0,9	0,6	0,6	2,8	3,2
Grafisk industri	0,3	0,1	0,3	0,2	0,3	1,5	0,1	0,9
Livsmedelsindustri	1,0	0,7	0,8	0,3	0,7	0,6	0,7	1,2
Dryckesvaru- och tobaksindustri	0,3	0,3	0,6	0,4	—	0,9	1,3	1,9
Textil- och sömnadsindustri	2,9	0,3	1,3	0,7	0,7	3,2	6,4	4,0
Läder-, hår- och gummivaruindustri	1,5	0,7	0,4	0,4	0,8	1,2	3,8	2,9
Kemisk och kemisk-teknisk industri	0,9	0,5	1,1	0,9	0,3	0,4	0,9	2,0
Hela industrin	0,7	0,8	1,0	0,7	0,4	0,7	2,0	2,3

att varslade sysselsättningsinskränkningar 1966 svarade för huvuddelen av nedgången i antalet anställda detta år. Under 1967 har den totala sysselsättningsminskningen varit större än varslen givit anledning vänta. Detta kan tydas så att rationaliseringsåtgärder i form av naturlig avgång utan nyrekrytering samt totalt anställningsstopp börjat få effekt.

Vidare kan vad beträffar situationen för olika branscher noteras att de branscher som vi tidigare funnit inte har kunnat följa IUI:s produktionsprognoser även har en hög »varselandel». De branscher det rör sig om är gruvindustrin, massa- och pappersindustrin, textil- och konfektionsindustrin samt sko-, läder- och gummivaruindustrin. Textil- och konfektionsindustrin har drabbats på ett tidigare stadium än övriga branscher. En uppsplätning av metall- och verkstadsindustrin på delbranscher skulle förmodligen avslöja skillnader inom denna grupp.

Den hittillsvarande genomgången visar sålunda att både strukturella och konjunkturella faktorer verkat dämpande på sysselsättningssidan under de båda första åren av den behandlade femårsperioden. För att återställa räntabilitet och konkurrenskraft har det över ett brett fält av den svenska industrin erfordrats mera radikala åtgärder än tidigare under 1960-talet, då kostnadsökningar i många branscher kunnat balanseras genom ökning av produktionsvolymen. Det är uppenbart att den begränsning av arbetskraftstillgången, som utgjorde en restriktion i långtidsutredningens bedömning av industrins produktionsutveckling, inte gällt för 1966 och 1967. Till frågan om dess giltighet under 1968–1970 skall vi återkomma i ett senare avsnitt.

1.2.5 *Investeringsutvecklingen*

Vad gäller investeringarna visade sig industriföretagens planer 1964 ganska moderata. Medelnivån för femårsperioden 1966–1970 angavs till endast 6 % över nivån 1964/1965 (inkl. reparationer och underhåll). Under antagande av konstant ökningstakt skulle detta betyda 2 % uppgång per år under 1965–1970.

Emellertid visar all erfarenhet att investeringarna tenderar att bli systematiskt underskattade vid enkäter av detta slag, och att därför skillnader mellan plan och utfall kan bli högst betydande även på så kort sikt som något år. Dels sker en underskattning genom att ofta endast definitivt beslutade och tidsplanerade projekt rapporteras och att planeringsperioden för många industriinvesteringar inte är särskilt lång. Dels är företagens långsiktiga investeringsplaner underkastade betydande kortsiktiga förskjutningar i tidsfördelningen. Beroende på förändringar i framtidsförväntningar, i företagets finansiella situation och, inte minst, på ändringar i den allmänna investeringspåverkande politiken (exempelvis byggnadsregleringen, investeringsavgifterna, investeringsfonderna) kan investeringsprojekt på relativt kort varsel komma att tidigareläggas eller senareläggas i förhållande till företagets långtidsplaner.

Långtidsutredningens investeringsantagande för industrin valdes utifrån överväganden angående möjligheterna att verkställa den för femårsperioden planerade produktionsökningen. Skulle företagen i stället för att öka sysselsättningen med 100 000 personer, såsom planerna angav, kunna uppnå den projekterade produktionsökningen (7 % per år) genom ökade investeringar? Överslagsberäkningar gav dock vid handen att detta skulle kräva mer än en fördubbling av investeringsnivån fram till 1970. Å andra sidan skulle den totala industriproduktionen, vid antagen oförändrad arbetskraftsvolym, kunna stiga med endast 4 à 4 1/2 % per år om 1964/1965 års investeringsnivå hölls oförändrad över hela femårsperioden. Kalkyler om det tillgängliga totala investeringsutrymmet och dess fördelning ledde långtidsutredningen till antagandet att industrins investeringsvolym (räknad exkl. reparationer och underhåll) skulle kunna öka med 7 % per år från 1965 till 1970. Detta skulle möjliggöra en produktionsökning 1965–1970 på någonting mellan 5 och 5 1/2 % årligen.

Hur investeringsutvecklingen gestaltat sig i förhållande till företagets planer framgår av tabell 8. Jämförelse har gjorts mellan genomsnittsnivån 1966/1967 och basnivån

Tabell 8. Investeringsutvecklingen: jämförelse mellan planer och utfall. Omfattar bruttoinvesteringar inkl. reparationer och underhåll.

Volymökning i procent per år

Bransch	Företagens planer, genomsnittlig nivå 1966/1970 över 1964/1965	Faktisk utveckling, genomsnittlig nivå 1966/1967 över 1964/1965
Gruvindustri ¹	-17,1	-5,5
Järn- och metallverk ¹	20,1	11,0
Verkstadsindustri ¹ (exkl. varv)	3,5	9,0
Varvsindustri	21,0	81,7
Jord- och stenindustri ¹	8,2	1,8
Träindustri	6,4	27,0
Massa-, pappers- och wallboardindustri ¹	27,4	28,7
Pappersvaru- och grafisk industri	-7,1	..
Textil- och sömnadsindustri ¹	-5,4	-20,1
Sko-, läder- och gummivaruindustri	-2,5	..
Hela industrin	6,2	12,6

¹ Vissa olikheter föreligger mellan åren 1966 och 1967 vad gäller branschens omfattning.

1964/1965. (För utvecklingen årsvis sedan 1963 se diagram 3 beträffande hela industrin och appendix A beträffande enskilda branscher.)

Man kan nu först notera att för hela industrin investeringsnivån under 1966 och 1967 legat över den genomsnittsnivå som planerades för 1965-1970. Detta är emellertid, med tanke på vad som sagts om planstatistikens underskattningar, föga upplysande. Mycket kan inte heller sägas beträffande de enskilda branschernas investeringsbeteende. Siffermässigt sett ligger t. ex. järn- och stålindustrins effektuerade nivå 1966/1967 ett gott stycke under dess planerade medelnivå; vad detta innebär kan inte anges utan kännedom om tidsfördelningen av företagets investeringsplaner. Man kan också vara benägen notera den stora ökningen för varvsindustrin och minskningen för textil- och konfektionsindustrin såsom en positiv respektive negativ revidering av investeringsplanerna föranledd av ändrad teknik eller reviderade framtidsbedömningar i branschen.

Återstår så enbart att jämföra med långtidsutredningens allmänna investeringsantagande för hela industrin, dvs. 7 % årlig investeringsökning 1965-1970. Investeringsarna (exkl. reparationer och underhåll) syns under 1966 och 1967 ha utvecklats något

långsammare än enligt hypotesen om konstant tillväxt med 7 % under femårsperioden. Detta innebär emellertid knappast att utvecklingen hittills skulle vara oförenlig med den av långtidsutredningen projekterade trenden.

Det finns dock i den allmänna ekonomiska bilden under 1966 och 1967 faktorer som inverkat såväl på investeringarnas inriktning som på tidsförläggningen och vilkas nettoeffekt endast med svårighet kan bedömas. Den sviktande efterfrågan som flera stora industribranscher mötte efter en lång period av expansiv marknadsutveckling (exempel järn och stål, papper och massa) har inneburit att vissa kapacitetsutvidgande investeringar känts mindre angelägna och bör ha skjutits något framåt i tiden. Rationaliseringsinvesteringar har å andra sidan fått en starkt ökad aktualitet; dessa som är mindre inriktade på byggnader, mera på maskiner och utrustning, har i betydande grad avsett organisatoriska ingrepp beträffande administration, tillverkning, lagerhantering och transporter. Den lättare arbetsmarknaden har medfört att tiden för färdigställande kunnat avsevärt avkortas, och att anläggningar kunnat tas i drift tidigare än eljest varit fallet (exempel i den kemiska industrin). Viss tidigareläggning har följt genom investeringsfondsfrisläppet. Lättare

Tabell 9. Produktivitetens utvecklingen: jämförelse mellan planer och utfall.

Produktionsvolym per anställd; volymökning i procent per år

Bransch	Företagens planer	Faktisk utveckling	
	1963—1970	1963—1967	1965—1967
Gruvindustri	6,9	6,8	2,8
Järn- och metallverk	6,7	6,7	3,6
Verkstadsindustri (exkl. varv)	5,2	7,7	8,0
Varvsindustri	2,5	8,4	6,2
Jord- och stenindustri	5,5	6,3	4,2
Träindustri	5,8	6,1	4,5
Massa-, pappers- och wallboardindustri	8,2	6,6	4,2
Pappersvaru- och grafisk industri	4,6	5,9	5,8
Livsmedelsindustri	3,7	3,4	3,6
Textil- och konfektionsindustri	3,8	4,5	4,6
Sko-, läder- och gummivaruindustri	3,4	4,6	4,3
Kemisk industri	8,6	10,9	6,9
Hela industrin	5,4	6,8	6,1

kapitalmarknad och minskade vinstmarginaler har påverkat investeringsbenägenheten i skilda riktningar; nettoeffekten därav har säkerligen inte fördelats jämnt på branscher.

Det är dock svårt att i dag bedöma i vilken utsträckning fondfrisläppen åstadkommit en omfördelning i tiden av investeringsverksamheten. Speciellt vad gäller åren 1967 och 1968 finns anledning förmoda att en ökad optimism om framtiden hos företagen har medfört att fondmedel tilldelats projekt som skulle ha verkställts oavsett fondfrisläppet. Erfarenheterna från 1958 års fondfrisläpp understryker sannolikheten härför, när frisläppen kommer relativt sent under konjunkturnedgången.

Det är något förvånande att notera hur de industrigrenar, som under senare år i högre grad än andra lidit av en besvärande avmattning i exportefterfrågan och ett som följd härav försämrat vinstläge (varven och skogsindustrierna) samtidigt i större utsträckning än andra industrigrenar överskridit de investeringsplaner, som ursprungligen inlevererats till långtidsutredningen. Samtidigt gäller att åtminstone massa- och pappersindustrin under åren 1965—1967 i ovanligt stor omfattning tillåtits lägga ut obligations- och förlagslån på den reglerade kapitalmarknaden. I en undersökning inom IUI, som nyligen avslutats, har ett empiriskt stöd kunnat presenteras för hypotesen att företagen ten-

derar att upprevidera sina kortsiktiga investeringsplaner de år de erhållit tillstånd att lägga ut obligations- och förlagslån.¹ Det har dessutom visats att denna teori står sig väl som en förklaring till planrevisionerna åren 1965 och 1967. Det syns troligt att den lätta kapitalmarknadspolitiken åren 1965—1967 bidragit till att hålla uppe investeringsnivån inom industrin under den konjunktursvacka som inledde långtidsutredningens prognosperiod. En mer preciserad bedömning av hur konjunkturen och konjunkturpolitiken påverkat tidsfördelningen hos industrins investeringar under åren 1965—1967 låter sig dock svårigen göras utan omfattande specialstudier.

1.2.6 Produktivitetens utvecklingen

Avslutningsvis i denna översikt om industriutvecklingen sedd mot långtidsutredningens perspektiv redovisas några kalkyler beträffande produktiviteten.

Produktivitetstalen i tabell 9 avser produktionsvolym per anställd och framgår ur en enkel division av de förut givna produktionsserierna med sysselsättningsserierna. De ger därigenom egentligen ingen ny information men kan bidra till att fästa uppmärksamheten på vissa tendenser. Det bör uppmärksammas att de angivna produktivitetens-

¹ *Gunmar Eliasson: »Kreditmarknaden och industrins investeringar».* IUI, Uppsala 1967.

talen i sig inrymmer icke endast de förbättringar i arbetskraftsinsatsen som kan ha inträffat utan även sådana som har sin grund i ökade kapitalinsatser och organisatoriska förändringar. Ett viktigt inslag, speciellt i vissa branscher, är produktivitetseffekten av förändringar i strukturen: genom, å ena sidan, nyanläggningar som på grund av sin modernitet och inriktning är mer än genomsnittligt kapitalintensiva och produktiva samt, å andra sidan, nedläggningar av företag och företagsdelar som normalt kan förutsättas ha haft en relativt låg produktivitet. För industrin i sin helhet registreras på liknande sätt produktivitetsökning genom att de särskilt expansiva branscherna (här kemisk industri och verkstadsindustri) också företett en relativt stark produktivitetstillväxt. Det bör också observeras att den produktivitetsökning som åtgått för att kompensera arbetstidsförkortningen skall läggas till dessa siffror.

De föreliggande beräkningarna visar på en mycket god produktivitetsutveckling inom industrin under 1963–1967, i genomsnitt per år inte mindre än 6,8 %. Det är anmärkningsvärt – och en reflex av den förut berörda tämligen allmänna nedskärningen på sysselsättningsidan – att produktivitetsförbättringen kunnat uppehållas så väl även under avmattningsåren 1966 och 1967 (storleksordning 6 % per år). Normalt har industrin – då produktiviteten beräknas på detta sätt – företett relativt svag produktivitetsutveckling under lågkonjunkturer (såsom under 1952–1953 och 1958). Främst beror detta på de stora produktionssvängningar som då vanligen drabbar de stapelvaruinriktade processindustrierna, i vilka sysselsättningen inom vida marginaler icke kan varieras med produktionen. Sådan avmattning i produktivitetssuppgången visas av järn- och stålindustrin samt av pappers- och massaindustrin och gruvorna också under 1965–1967, men i väsentligt mindre grad än tidigare. Notabel är också den ansevärd produktivitetsökningen inom den kemiska industrin och verkstadsindustrin (för den senare speciellt under 1965–1967). De senaste årens produktivitetsförbättring inom textil-

och konfektionsindustrin och varvsindustrin torde speciellt böra sättas i samband med strukturomvandlingen. Det bör allmänt markeras att en inte oväsentlig del av den registrerade produktivitetssuppgången under 1966 och 1967 är en följd av arbetsmarknadsläget; ökad närvaro, minskad rörlighet och bättre upparbetning av ackord är positiva effekter som företagsrepresentanterna härvid oftast anfört.

Industrins produktivitetsförbättring har, totalt och i de flesta branscher, varit större än vad företagen själva räknade med vid enkätstillfället 1964. Mera relevant är dock jämförelse med långtidsutredningen. Produktivitetsantagandet enligt långtidsutredningen var tämligen konventionellt: produktions- och sysselsättningsantagandena implicerade en produktivitetstillväxt om ca 4 % per år för 1965–1970 (vartill kom ca 1 procentenhet för kompensation av arbetstidsförkortningen). Detta var i samklang med utvecklingen 1955–1960 (4,2 %) men låg betydligt under vad som realiserades 1960–1965 (6,2 %). Sistnämnda femårsperiod omfattar dock de mycket gynnsamma åren 1964 och 1965, då den registrerade produktivitetsförbättringen *per anställd* blev mycket hög (ca 8 %) såsom följd av högt kapacitetsutnyttjande, omfattande övertidsarbete etc. Även i jämförelse med långtidsutredningen framstår produktivitetstillväxten 6 % per år under 1965–1967 såsom gynnsam. Det har vitsordats vid våra samtal med företagarna, att löneavtalet 1966 utlöste en intensiv rationaliseringsaktivitet inom industrin. Produktivitetsutvecklingen under 1966 och 1967 tyder på att detta arbete varit framgångsrikt.

1.3 Bedömning: Prognosmålen för 1970

Det framhölls inledningsvis att en grundläggande förutsättning för att industrin skulle kunna realisera den produktionsnivå som långtidsutredningen projekterat för 1970 var att efterfrågan detta år uppnådde av långtidsutredningen angiven nivå. Vi har noterat i föregående avsnitt att i detta avseende en eftersläpning i förhållande till trenden upp-

stätt genom de två år av svag konjunktur som inlett femårsperioden. Under de återstående tre åren skulle den svenska bruttonationalprodukten behöva öka med i genomsnitt 5 % per år om den av långtidsutredningen för 1965–1970 förutsatta expansionen skulle realiseras. Sannolikheten härav är naturligtvis intimt beroende av hur snabbt den nu förväntade konjunkturförbättringen sätter in. Tar man härvidlag fasta på prognosen för 1968 (3,5 % enligt den preliminära nationalbudgeten) finner man att expansionen under 1969 och 1970 måste bli densamma som under de utpräglade högkonjunkturåren 1964 och 1965.

På motsvarande sätt framgår att den privata konsumtionen skulle behöva växa med över 4 % per år under 1968–1970 (eller med så mycket som 5 % under 1969 och 1970 förutsatt att den förhållandevis ringa konsumtionsökning som prognoseras för 1968 realiseras). Långtidsutredningens avvägning innebar en relativ minskning av konsumtionsandelen (från 53 % av BNP 1965 till 50 % 1970). Denna omfördelning har i huvudsak skett under 1966 och 1967 (konsumtionsandelen 1967 beräknas till 51 %). Om den balans mellan konsumtion och övriga anspråk på det tillgängliga utrymmet, som långtidsutredningen förutsatte för 1970 alltså skall gälla, skulle sålunda konsumtionstillväxten bli dubbelt så snabb under den kvarvarande hälften av femårsperioden som under den förlupna. För de konsumtionsinriktade branscherna skulle detta innebära en väsentlig klimatiförändring.

Huruvida nu dessa tendenser kan gälla som en realistisk förutsättning kan inte bedömas inom den ram förevarande granskning sker. Icke heller kan behandlas de krav och restriktioner på den svenska ekonomiska politiken som ett uppställande av nämnda eller alternativa riktpunkter ställer. Självfallet är också, i en så utlandsberoende ekonomi som den svenska, att såväl politiska händelser (av naturen Suezkrisen) som ekonomiska omständigheter (exempelvis den engelska och amerikanska betalningsbalansutvecklingen) utgör osäkerhetsfaktorer som

snabbt kan accelerera eller retardera tillväxten i den svenska ekonomin.

Det kan tilläggas att den konjunkturuppfattning som företagarna tämligen allmänt givit till känna vid våra kontakter i stora drag sammanfaller med den som präglade den preliminära nationalbudgeten. Möjligen var tveksamheten större beträffande tidpunkten och tempot för återhämtningen i den västeuropeiska konjunkturen, som ju är den utslagsgivande för vår export. Ovissheten är alltså alltså stort om när uppsvinget i exportförsäljningarna sätter in. I flera branscher – stålindustrin, massa- och pappersindustrin och gruvorna – räknar man emellertid med att *då* detta sker, en relativt snabb avsättningsexpansion inträder därigenom att kunderna har behov att täcka in sig både för förbrukningsuppgång och för lagerökning. Detta skulle ge i varje fall 1969 en starkt expansiv karaktär, medan 1970 – då lagerpåfyllningen avslutas – för de nämnda branscherna skulle få ett lugnare förlopp. Det är sålunda – trots den alltså förhärskande svaga konjunkturen – en expansiv och optimistisk framtidsuppfattning som karaktäriserar industrin. På de håll där avsättningsutvecklingen frammet 1970 bedömdes mindre gynnsamt, motiverades detta av andra skäl än konjunkturrella.

Av flera skäl riktas uppmärksamheten först på exporten. Här är utgångsläget inför 1968–1970 gott i det avseendet att den volymmässiga exportutvecklingen under 1965–1967 följt den av långtidsutredningen antagna trenden. Positiva inslag var järn och stål och verkstadsprodukter samt en del icke-traditionella exportvaror på Norden. Är det tänkbart att dessa inslag försvagas?

Det har anförts att en del av de senaste årens exportframgångar förklaras av låga offertpriser och av företagens intresse att uppehålla produktionsvolymen. I det förbättrade marknadsläget, som den ovan uppställda konjunkturhypotesen innebär, skulle följaktligen på dessa punkter exportintresset minska. Det finns emellertid i vår expansionsbild för 1968–1970 inte något som tyder på att de berörda branscherna särskilt snabbt skulle närma sig den kapacitetsgräns,

Tabell 10. Industrins produktions- och exportutveckling 1965—1970.

Volymökning i procent per år

Bransch	Produktion		Export	
	Enligt LU	Enligt revisionen	Enligt LU	Enligt revisionen
Gruvindustri	4	3	5	3,5
Järn- och metallverk	7	5,5	7,5	9,5
Verkstadsindustri (exkl. varv)	6	6	9	9
Varvsindustri	0	1,5	0	—3,5
Jord- och stenindustri	6	4	—	—
Träindustri	5	5	2	2
Massa-, pappers- och wallboardindustri	7	4,5	6	6
Pappersvaru- och grafisk industri	5	5	—	—
Livsmedelsindustri	3	3,5	4	2,5
Textil- och konfektionsindustri	2	—1,5	9	13
Sko- och läderindustri	2	—3,5	—	—
Gummivaruindustri	7	3	—	—
Kemisk industri	12	11	10	13,5
Hela industrin	5 à 5,5	4,5 à 5	6,5	6,5

där sådana exporttillskott skulle bli ointressanta. Flertalet av våra stapelvaruproducerande branscher räknar i själva verket med att åren 1968—1970 får en utpräglad karaktär av mängdkonjunktur med till följd av existerande outnyttjad kapacitet pressade priser och otillfredsställande räntabilitet. Dock räknar t. ex. stålindustrin med att kunna ersätta en del av handelsjärnexporten med intressantare specialstålleveranser. För vissa branscher anses punddevalveringen innebära ökat pristryck på vissa exportmarknader.

Inga tecken tyder heller på att den starka exporttrenden på Norden skulle tonas ned under de närmaste åren. Osäkerhetsfaktorn — som företagen understrukt — gäller vår EEC-export och effekten av tullanpassningen nu den 1 juli 1968. Men man kan notera att de $\frac{2}{5}$ (eller mera) av Kennedyrondens tullsänkningar, som sätts i kraft vid samma tidpunkt, eliminerar en del av höjningen i Västtyskland och Benelux och f. ö. medför sänkningar på andra intressanta exportmarknader än EEC.

Den bild av exportförväntningarna för 1968—1970 inom de olika branscherna som erhållits har — såsom närmare framgår av diagrammen i appendix A — kollationerats emot långtidsutredningens exportprognoser för 1965—1970. Det bör understrykas att de i

appendix specificerade exportkalkylerna för 1968—1970 är kvalificerade av den konjunkturuppfattning som här förut redovisats. Avsteg från långtidsutredningens prognoser har gjorts endast där det varit uppenbart att dessa, under de valda förutsättningarna, inte kunnat förenas med vad som branschen betraktade som realistiskt. Den bedömning som framgått härur återges i tabell 10.

Det framgår att nedrevidering i fråga om exporten ansetts nödvändig för gruvorna och för varven, medan en kraftig uppräknings skett för kemi- och textilgrupperna. Motivet härför är den exportförmåga som demonstrerats över en lång följd av år och branschernas uttryckta förväntan om en fortsättning. Också för verkstadsexporten syns utsikterna goda till att prognosen överskrider under förutsättning av en gynnsam kostnadsutveckling (vilket för denna arbetskraftsintensiva bransch främst betyder relativ löneutveckling). Icke minst bör exporten av investeringsvaror främjas vid förbättrad exportkonjunktur i viktiga importländer såsom Västtyskland. En sammanvägning för hela industriexporten ger en total nivå 1970 som med endast 2 % överskrider den av långtidsutredningen kalkylerade. Denna framstår sålunda även i aktuell belysning såsom realistisk.

Samma förfarande har tillämpats be-

träffande produktionssidan. Närmare kommentarer för de enskilda branscherna återfinns i appendix A. Som också framgår av tabell 10 och med den branschgruppering som långtidsutredningen använt har vissa nedjusteringar ansetts motiverade för järn- och metallverken samt för massa- och pappersindustrin. Den produktionseftersläpning som för dessa industrigrupper inträtt under konjunkturavmattningen 1966 och 1967, syns svårligen kunna helt återtas före 1970 under de konjunkturförutsättningar som gäller för vår kalkyl. Utvecklingen av exporten blir för dessa industrier avgörande volymbestämmande faktor. Främst för massa- och pappersindustrin har produktionsstagnationen dock även varit av strukturell natur och beroende av faktorer som kvarstår också i ett förbättrat konjunkturläge. Detsamma gäller i än högre grad textil- och konfektionsindustrin samt skoindustrin. För skoindustrin enbart (den ingår här tillsammans med läderindustrin vars expansion förlöper normalt) skulle kontraktionen bli högst betydande. Tempot i beklädnadsindustriernas strukturanpassning är emellertid starkt avhängigt av den handelspolitiska utvecklingen och den svenska handelspolitiken och svårt att bestämma. Detsamma gäller varvsindustrin, för vilken revisionen gått i positiv riktning; detta beror dock enbart på att långtidsutredningens prognos med 1965 års utgångspunkter kom att hamna på en alltför låg nivå i förhållande till dagens situation.

Sammanvägt för hela industrin innebär revideringen en sänkning av beräknad produktionsvolym 1970 med ca 3 % i förhållande till kalkylen 1965. Det innebär en med *en halv* procentenhet sänkt tillväxttakt under femårsperioden 1965–1970. Den nya kalkylen innebär vidare att industriproduktionen beräknas öka med i genomsnitt inemot 6 % per år under återstående delen av 1960-talet. Det är nära dubbelt så snabbt som under 1965–1967, ungefär lika med takten under 1963–1967, men betydligt svagare än under 1960–1965. Då det kan antas att för 1968 i sin helhet en så stor produktionsökning som 6 % inte kommer att rea-

liseras, måste uppenbarligen 1969 och 1970 ligga motsvarande högre om kalkylen skall realiseras. Tas den produktionsökning för 1968 som förutses i den preliminära nationalbudgeten till riktpunkt, finner man att industrins produktionsexpansion under 1969 och 1970 skulle behöva bli så hög som 7 %. Det är sålunda uppenbart att kalkylen – liksom de underliggande branschbedömningarna – förutsätter att konjunkturuppgången sätter in redan tidigt under 1968.

Nu är emellertid det viktigaste i långtidsutredningens bedömningar kanske inte just projektionen på 1970 utan de förändringar som man förutsett *inom* denna. Det finns f. ö. goda skäl att inte betrakta långtidsutredningen (eller revisionen) såsom en prognos just för året 1970. Långtidsutredningens siffror beträffande produktion och export för 1970 kan också förstås såsom prognoser för det år, då vår ekonomi uppnår den angivna bruttonationalprodukten, möjligen 1970 kanske snarare 1971, såsom utvecklades inledningsvis i detta avsnitt.

Så betraktat, är det preliminära omdöme som kan ges idag, att långtidsutredningen vad gäller industriutvecklingen träffat förhållandevis väl. De korrigeringar som skedde utifrån företagsplanerna gick – av allt att döma – i rätt riktning. Mot bakgrund av vad vi nu vet kan sägas, att de var något för försiktiga. Man tvekade inför verkstadsindustrins stora expansionsförväntningar och höga exportplaner. Det förefaller idag fullt möjligt att långtidsutredningens prognos där överskrids. Man var tveksam inför den framtidsbedömning som beklädnadsindustriernas produktionsplaner visade; man skar ned kraftigt men, som utvecklingen visat, kanske inte tillräckligt. Med denna anmärkning, att strukturförvandlingen gått snabbare än väntat, är omdömet idag att man tecknat utvecklingsmönstret förvånande riktigt – förvånande med tanke på att bedömningen gjordes emot bakgrunden av en lång period av goda konjukturer.

Det har i samband med denna granskning icke gjorts någon speciell sysselsättningsenkät eller något försök att direkt bestämma sysselsättningseffekten 1968–1970.

De utförda produktionskalkylerna ger dock underlag för vissa beräkningar. Om man för varje bransch väljer ett produktivitetstal, som framstår som rimligt i förhållande till vad branschen presterat under senare tid, så erhålls nämligen sysselsättningen genom en enkel kalkyl. Vid valet av produktivitetsantagande har fästs vikt vid den uppfattning om det aktuella konkurrensläget, som framkommit vid kontakterna med företagsrepresentanterna. Nästan utan undantag har därvid uttalats, att man ämnade fortsätta den hårda inre och yttre rationalisering som gett påtagliga resultat under de senaste åren. Detta är naturligtvis ensamt icke ett avgörande argument för att rationaliseringen kan och kommer att bedrivas i framtiden med samma goda resultat beträffande produktiviteten som framkommit under 1966 och 1967. Men det ger uttryck dels för att ytterligare åtgärder med sikte på de närmaste åren allmänt förbereds inom företagen, dels också för företagsledningarnas uppfattning att konkurrenskraften relativt utlandet *måste* förbättras. Hänsyn har i kalkylen även tagits till att en produktionsvolymökning i stapelvaruindustrierna medför en »automatisk» produktivitetssuppgång. Å andra sidan träffar arbetstidsförkortningen åren 1968–1970 något hårdare än 1966–1967.

Kalkyler utförda på detta sätt visar på att produktionsökningen 1968–1970 mycket väl *kan* effektueras inom ramen för ett i stort sett oförändrat antal anställda för industrin i sin helhet. Detta skulle över hela femårsperioden betyda en *minskning* av antalet industrianställda med ca 1 % per år. Det är en högst väsentlig perspektivförändring i förhållande till industrins år 1964 uttalade behov av att under 1965–1970 nyanställa 100 000 man (eller 2 % per år) och till långtidsutredningens kalkyl år 1965 om ett tillskott av 45 000 man (eller nära 1 % per år). Det finns icke något orimligt i den nya kalkylen, som visar att resultatet i stället kan bli en minskning med omkring 1 % per år under femårsperioden. Starka produktivitetsdrivande motiv finns alltså för företagen i det höga kostnadsläget och

den förväntade bestående prispressen. Emellertid skall en viktig betingelse för kalkylen understrykas: att det ekonomiska klimatet inte slår om till överkonjunktur och överansträngd arbetsmarknad. Då är risken stor att också den nuvarande produktivitetsstimulerande miljön snabbt förändras.

Denna förändring på sysselsättningssidan riktar uppmärksamheten på investeringarna. Investeringar är både ett medel för industrins expansion och ett resultat därav. Lönsumhetsutvecklingen och dess inverkan på självfinansieringsgraden kan väntas verka i riktning mot en viss försvagning av investeringsmöjligheterna. Kapitalmarknadens och den ekonomiska politikens inflytande i detta sammanhang har förut vidrörts.

På många håll inom verkstadsindustrin har uttryckts uppfattningen, dels att de närmast gångna åren inneburit en investeringstopp och en fördröjd effekt av det fulla kapacitetsutnyttjandet under högkonjunkturen, dels att investeringarna under de närmaste åren starkt inriktas på speciella rationaliseringsprojekt i produktionen samt på produkt- och marknadsutveckling i ökad omfattning. De kapacitetsutvidgande investeringarna inom t. ex. stål- och skogsindustrin synes dock inte ha påverkats annat än såtillvida att angelägenheten av ett färdigställande framstår som mindre brådskande än förut. En väsentlig del av skogsindustrins angelägna investeringar, liksom f. ö. gruvindustrins, avser åtgärder vid sidan av den centrala produktionsprocessen, såsom hanteringen av råvaror och fabrikat samt kompletterande färdigbehandling. En del stora nya projekt inom skogsindustri och kemisk industri upptas men med riktning att färdigställas först 1971–1972.

Investeringarna inom industrin under 1965–1967 synes ha utvecklats något långsammare än enligt den trend som långtidsutredningen angav (7 % ökning per år). Denna nivå hade befunnits förenlig med antagandet om oförändrad arbetskraftsvolym. Skulle den ovan skisserade utvecklingen av industrins sysselsättning nu stå såsom ett realistiskt alternativ, är implikationen den, att det för den förutsedda pro-

duktionsökningen erfordras en väsentligt högre investeringsnivå för 1965–1970 än vad långtidsutredningen räknade med. Detta synes stå i viss motsättning till de av företagen deklarerade investeringsavsikterna. Ökade industriinvesteringar under 1969 och 1970 inverkar emellertid med viss tidsfördröjning på produktiviteten, till stor del först efter 1970. Om den här antagna konjunktur- och efterfrågeförbättringen realiseras och sålunda det för 1970 beräknade produktionstillskottet har utsikter att avsättas, så skulle effekten av »otillräckliga» investeringar närmast bli en sämre produktivitetsutveckling för 1968–1970 än vad som räknats med i den ovanstående sysselsättningskalkylen. Därav kan följa att industri-sysselsättningen i vissa branscher (och totalt) kommer att bli något högre än enligt kalkylen och den eftersträvade förbättringen av industrins konkurrenskraft sålunda fördröjas i motsvarande grad.

De störningar som av konjunkturrella och strukturella orsaker drabbat den svenska ekonomin synes ha resulterat i en med en halv procentenhet sänkt framstegstakt för industrin. Men det bör då erinras om den förevarande granskningens förutsättning: att konjunkturåterhämtningen sätter in relativt tidigt och starkt under 1968. Sker icke detta måste man räkna med en betydligt större sänkning och med att den förlorade terrängen inte kan återtas före 1970. En slutsats av denna granskning är sålunda att eftersläpningen i industrins produktionsutveckling, som inträtt genom konjunkturavmattningen 1966 och 1967, ännu kan kompenseras. Det allmänna mönster för branschutvecklingen som tecknades av långtidsutredningen synes också komma att förverkligas i sina huvuddrag. Men att strukturella inflytelser alltfört kommer att göra sig starkt gällande illustreras av andra resultat från denna granskning.

APPENDIX A Branschdiagram med branschkommentarer

A.1 Gruvindustri

Produktion: Företagens planer för 1963–1970 utvisade en ökning i produktionsvolymen med 53 % eller drygt 6 % per år. Sedan 1965 har dock produktionen minskat, och det erfordras 10 % årlig ökning om företagens planer för 1970 skall realiserars. Prognosen för 1968 pekar på knappt 5 % ökning. Vad järnmalmsbrytningen beträffar ansåg långtidsutredningen att planerna indikerade en brytning på 35–36 milj. ton 1970. För 1967 uppskattas brytningen till ungefär 28 milj. ton, varför en ökning om 8 % per år erfordras för att uppnå det planerade målet 1970.

Export: Enkätplanerna angav en exportökning om totalt 50 % eller med 6 % per år fram till 1970. Utvecklingen av malmexporten har varit svag sedan 1964. Det erfordras en årlig tillväxt om cirka 7½ % per år för att uppnå den planerade exportnivån 1970. Exportprognosen för 1968 pekar på 8½ %.

Sysselsättning, produktivitet och investeringar: Den för 1963–1970 planerade sysselsättningsminskningen (½ % per år) har väsentligt överskridits; totalt uppgår minskningen 1963–1967 till 13 %, dvs. mer än 3 % per år. Produktionen per anställd har

utvecklats planenligt (ca 7 % årlig förbättring). Investeringarna har minskat mindre än förutsett.

Bedömning: Gruvindustrins produktion och export är nära avhängig av den europeiska järn- och stålindustrins konjunkturer och lagerutveckling. Branschens bedömning är att 1968 medför en god återhämtning i efterfrågan och att dess produktions- och exportuppgång som följd härav åter tar fart. En viss mindre nedgång kan, enligt lagercykeln, inträffa redan under 1970. Järngruvornas brytning väntas komma upp till 31 à 33 milj. ton, vilket är något lägre än långtidsutredningens kapacitetsbedömning för 1970. Vilken produktionsvolym inom denna ram som uppnås blir emellertid i högsta grad beroende på den prispolitik som företagen kan och vill bedriva. Produktionsökningen under 1968–1970 beräknas bli 5 à 6 % i genomsnitt per år; detta innebär en mindre nedjustering av långtidsutredningens prognos. Investeringarna inriktas främst på nya produkter; behovet av kapacitetsutbyggnad minskas genom övergång till kontinuerlig drift. För extern rationalisering (nedläggning av mindre gruvor) återstår inte mycket utrymme. Produktionsökning inom ramen ca 15 % anses kunna ske utan sysselsättningsökning.

Tabell A 1. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963–1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	111	119 ^a	114	114	(119)
Antal anställda	100	96	96	95	87	.
Produktion per anställd	100	115	123	119	130	.
Investeringar	100	104	86	80	100	.
Exportvolym	100	120	121	115	121	(130)

Tabell A 2. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enligt planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enligt IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	6,2	3,2	10,4	4 ¹ (5)	— 2,2	10,4	3
Exportvolym	6,0	4,9	7,4	5,4	0	9,1	3,5
Antal anställda	— 0,6	— 3,3	3,3	.	— 4,8	.	.
Produktion per anställd	6,9	6,8	6,9	.	2,8	.	.
Investeringar	— 17,1 ²	— 5,5 ³	20,4 ⁴

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965 = 125.

² Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

³ Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

⁴ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 1. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

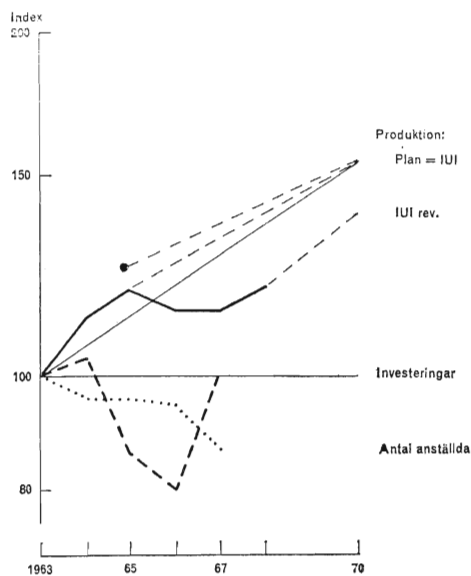
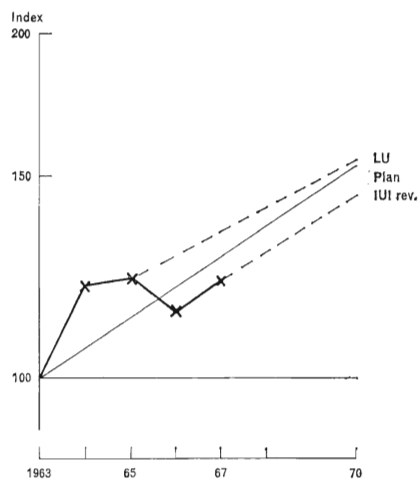

Diagram A 2. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.2 Järn- och metallverk

Produktion: Järn- och metallverken redovisade 1964 produktionsplaner som i stort sett följde trenden från slutet av 1950-talet och första delen av 1960-talet; man räknade för perioden 1963–1970 med en årlig ökningstakt på 9 %, vilket skulle innebära mer än 80 % volymökning. Med hänsyn till avsättningsförhållanden samt tillgång på arbetskraft och kapital nedskrev IUI ökningen till 7 % per år för perioden 1965–

1970. För järn- och stålindustrins del torde detta innebära antagande om ca 6 % ökning av produktionen av handelsfärdigt stål per år 1965–1970.

Under perioden 1963–1967 har produktionsökningen för järn- och metallverken varit i genomsnitt 7 % per år; produktionsökningen föll emellertid huvudsakligen på 1963–1965, medan produktionen under 1966–1967 förblivit nära nog konstant. För att realisera den lägre IUI-målsättningen

Tabell A 3. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963–1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	115	127	131	132	(142)
Antal anställda	100	102	105	105	102	.
Produktion per anställd	100	113	121	125	130	.
Investeringar	100	81	91	96	96	.
Exportvolym	100	114	126	143	159	(170)
Importvolym	100	115	138	134	118	.

Tabell A 4. Planer 1963–1970 jämfört med utvecklingen 1963–1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963–1970	Faktisk utveckling 1963–1967	Återstående ökning enl. planer 1967–1970	IUI:s kalkyl 1965–1970	Faktisk utveckling 1965–1967	Återstående ökning enl. IUI 1967–1970	IUI:s revidering 1965–1970
Produktionsvolym	9,1	7,1	11,8	7	1,9	10,6	5,5
Exportvolym	8,4	12,3	3,4	7,5	12,3	4,4	9,5
Antal anställda	2,3	0,4	4,9	.	— 1,6	.	.
Produktion per anställd	6,7	6,7	6,6	.	3,6	.	.
Investeringar	20,1 ¹	11,0 ²	13,7 ³

¹ Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

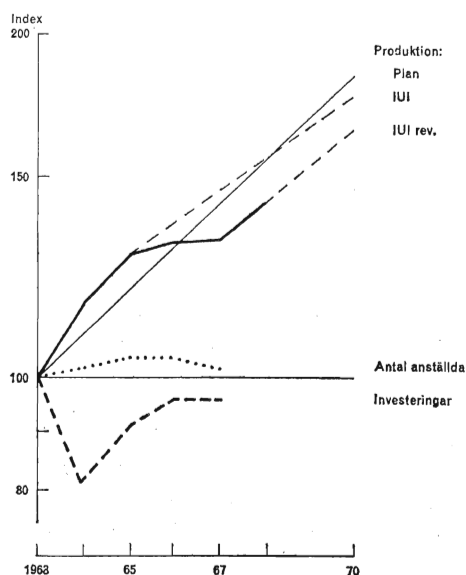
² Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

³ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 3. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

för 1970 skulle produktionen ökas med så mycket som 10 % per år under 1968—1970. Under 1963—1967 har produktionen av götstål ökat med 5½ % och av handelsfärdigt stål med 6 % i genomsnitt per år.

Export: Exporten har hävdats sig bättre än vad enkäten gav anledning tro; den årliga volymökningen (dvs. vid oförändrade priser) angavs till 8½ %. För perioden 1963—1967 har järn- och metallexporten ökat med mer än 12 % i genomsnitt per år, och expansionstakten har inte varit lägre under konjunkturavmattningen 1966—1967. Sålunda skulle exportökningen under 1968—1970 endast behöva uppgå till 3½ % per år för att exportmålsättningen från 1964 skulle uppfyllas.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Sysselsättningen beräknades enligt enkäten öka med drygt 2 % per år, vilket den också gjorde fram t. o. m. 1965. Under 1967 har den dock minskat och nästan återförts till 1963 års nivå. Produktionen per anställd har över perioden 1963—1967 utvecklats i enlighet med planerna (6½ % per år). Förbättringen faller emellertid — liksom produktionsökningen — främst på

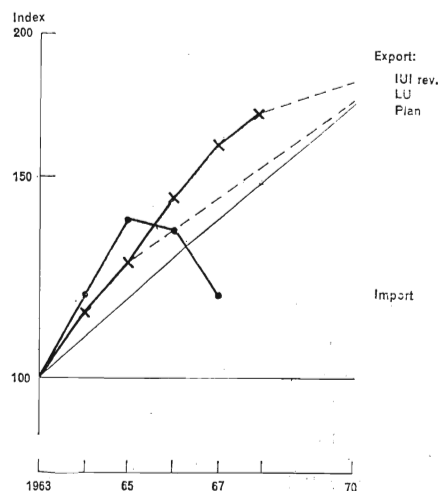
åren 1963—1965. Den lägre produktivetsförbättringen under 1966 och 1967 kan antas sammanhänga med minskat kapacitetsutnyttjande. Den betydande investeringsökningen som företagen planerade för 1966—1970 (genomsnittligt nivå 20 % över 1964/1965) synes ha effektuerats om man förutsätter att planerna avsåg konstant ökning över perioden.

Bedömning: Järn- och stålindustrins planerade kapacitetsutbyggnad synes väl följa programmet, medan produktionen under senare år närmast stagnerat. Minskat kapacitetsutnyttjande har blivit följden. Konjunkturuppgång och låg lagerhållning hos förbrukarna väntas nu medföra kraftigt höjda leveranser redan under 1968. Brukens planer pekar på en genomsnittlig produktionsökning om 6 à 7 % fram till 1970; uppgången avser särskilt specialstålqualiteter. Om sålunda en produktionsvolymökning kring 7 % per år anses realistisk skulle den av långtidsutredningen för 1970 kalkylerade produktionsvolymen uppnås med ett års försening. I samband därmed räknar man med avsevärt förbättrat kapacitetsutnyttjande. Därtill bidrager också att de närmaste årens investeringar främst avser rationalisering och utbyggnad av manufaktureringen. Produktionsökningen väntas icke medföra behov av mera arbetskraft.

Diagram A 4. Export och import 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.3 Verkstadsindustrin

Produktion: Företagen i verkstadsindustrin planerade att mellan 1963 och 1970 öka sin produktion med drygt 70 %, dvs. i genomsnitt med 8 % per år. Detta låg väl i linje med den tidigare produktionsutvecklingen. Med hänvisning såväl till utsikterna att finna avsättning för den planerade produktionen som att rekrytera erforderlig arbetskraft bedömes dessa produktionsplaner såsom alltför expansiva: produktionsökningen 1965–1970 sattes av IUI till 6 % per år. Man kan nu konstatera att för den del av planperioden som kan överblickas (1963–1967) den årliga ökningen blivit drygt 7 1/2 %; under 1965–1967 har produktionsuppgången, trots konjunkturavmattning varit så hög som 5 % i genomsnitt per år. Den planerade produktionsvolymen för 1970 skulle kunna uppnås vid en genomsnittlig ökning 1967–1970 om 5 à 5 1/2 % per år.

Export: Även exportutsikterna bedömdes 1964 av företagen expansivt: den årliga volymökningen (dvs. vid oförändrade priser) angavs till mer än 11 1/2 %. Den avsättningsstudie som utförts av långtidsutredningen stannade vid en lägre exportökning, 9 % per år 1965–1970. Utvecklingen har varit ojämn under den förflutna delen av planperioden men förlöpt i nära anslutning till exportprognosen. EEC-marknadernas andel har minskat betydligt mera än väntat (från 23 % 1963 till 18 % 1967).

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Verkstadsindustrins planer innebar ett arbetskraftstillskott om 80 000 eller 3 %

per år. Långtidsutredningen fann av flera skäl en dylik utveckling föga trolig. Antalet anställda 1967 ligger också på samma nivå som 1963; sedan 1965 har skett en minskning med 5 %. Som följd härav har produktionen per anställd utvecklats mera tillfredsställande än företagen förutsett. Ur planerna för produktion och sysselsättning kunde härledas en årlig produktivitetsökning på ca 5 %. För de gångna fyra åren har den emellertid uppgått till 7 1/2 %. Även investeringarna har överstigit planerna.

Bedömning: Branschen bedömer en produktionsökning om ca 6 % per år under 1968–1970 såsom realistisk vid förväntad gynnsam konjunkturutveckling. Det av långtidsutredningen angivna produktionsmålet för 1970 skulle därmed kunna uppnås. Exporten bedöms, med hänsyn till det förhållandevis goda utfallet under 1965–1967, kunna uppnå och vid en gynnsam kostnadsutveckling möjligen även överskrida prognosmålet 1970. Det framhålls allmänt inom branschen att de genomgripande rationaliseringsåtgärder som kostnadsläget tvingat till kommer att fortsätta under de närmast kommande åren. Förutsedd produktionsökning anses kunna uppnås med endast mindre ökning av arbetsstyrkan; på tjänstemannasidan räknas dock med fortsatt minskning. Enär den försämrade självfinansieringen tenderar hålla ned investeringarna, betraktas investeringsnivån 1966–1967 såsom en investeringsstopp. Genom att investeringen inriktas mindre på byggnader och mera på maskiner och produktutveckling, räknar man dock med fortsatt hög produktivitetsetveckling.

Tabell A 5. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	110	122 ¹	132	134	(140)
Antal anställda	100	103	106	106	100	.
Produktion per anställd	100	107	115	125	134	.
Investeringar (exkl. varv)	100	93	102	118	100	.
Exportvolym	100	114	118	136	141	(150)
Importvolym	100	109	127	124	127	.

Tabell A 6. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI ring 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	8,1	7,7	8,8	6 ¹ (5)	4,9	5,2	6
Exportvolym	11,7	9,0	15,5	8,9	9,6	8,4	9
Antal anställda	3,0	0,0	7,1	.	-2,6	.	.
Produktion per anställd	5,2	7,5	2,3	.	7,7	.	.
Investeringar	3,5 ²	9,0 ³	— 8,4 ⁴

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965=117.

² Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

³ Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

⁴ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 5. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

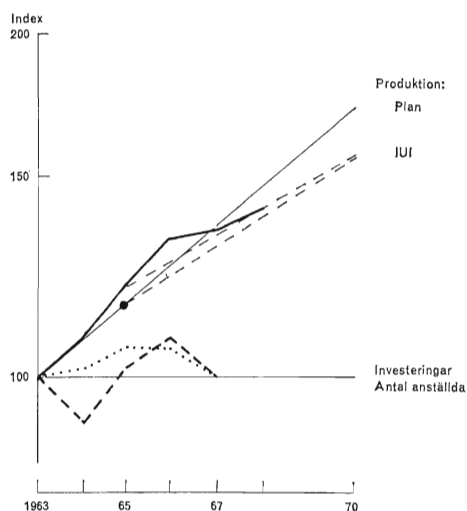
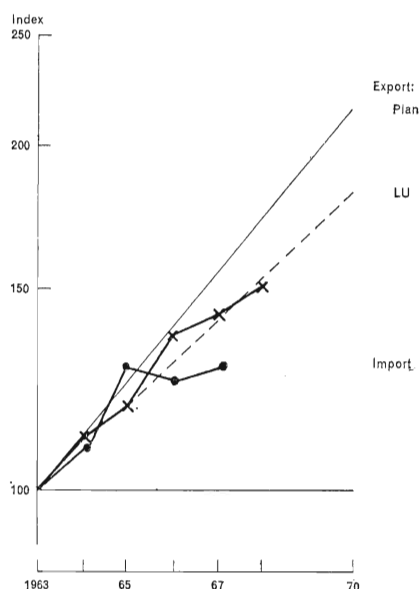

Diagram A 6. Export och import 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.4 Varvsindustri

Produktion: Varvsindustrins bedömning 1964 av produktionsutvecklingen fram till 1970 var tämligen försiktig: en årlig tillväxttakt om knappt 2 %, vilket var mindre än hälften av tidigare expansionstakt. IUI:s bedömning innebar oförändrad produktionsvolym från 1965. Produktionsutvecklingen fram t. o. m. 1967 ligger betydligt över dessa bedömningar (nära 6 % ökning per år 1963–1967 och ca 3 % för 1965–1967). Prognosen för 1968 pekar 5½ % ökning. Produktionen ligger redan nu 10 % över produktionsmålet för 1970.

Export: På grund av produktionens speciella karaktär fluktuerar exporten starkt från år till år. Exportökningen 1963–1967 ansluter sig nära till branschens bedömning. 1967 års exportvolym ligger dock väsentligt under 1965 som var utgångspunkten för IUI:s kalkyl.

Sysselsättning och produktivitet: Varvsindustrin räknade 1964 med en nedgång i

antalet anställda om i genomsnitt ½ % per år. Fram t. o. m. 1967 har minskningen varit 2½ % per år. Som följd härav har produktivetsförbättringen varit avsevärt större än vad planerna indikerade (8 % resp. 2½ % per år).

Bedömning: Varvsindustrins inneliggande orderstock, som svällde kraftigt efter Suezkrisen 1967, synes medge ungefär oförändrad produktion under 1968 och 1969 (räknad i bruttoton). För arbetet på konstruktionsavdelningarna samt för sysselsättningen 1970 är några av varven beroende av nya order redan under 1968. Försäljningsmöjligheterna anses starkt beroende av att de svenska varven kan bjuda kunderna kreditvillkor jämförliga med konkurrenternas. Bedömningen fram till 1970, som av dessa skäl framstår som synnerligen oviss, innebär stagnation på 1967 års nivå för både produktion och export. För branschen i dess helhet torde detta implicera fortsatt minskad sysselsättning.

Tabell A 7. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	107	117 ¹	124	125	(132)
Antal anställda	100	99	96	93	91	.
Produktion per anställd	100	108	122	134	138	.
Exportvolym	100	101	127	85	107	(105)

Tabell A 8. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	1,8	5,8	— 3,4	0	3,3	— 2,2	1,5
Exportvolym	1,6	1,8	1,3	0	— 8,1	5,7	— 3,5
Antal anställda	— 0,7	— 2,4	1,7	.	— 2,7	.	.
Produktion per anställd	2,5	8,4	— 4,9	.	6,2	.	.

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965 = 110.

Diagram A 7. Produktion och antal anställda
1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

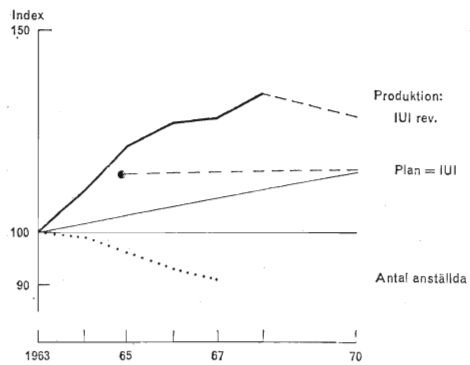
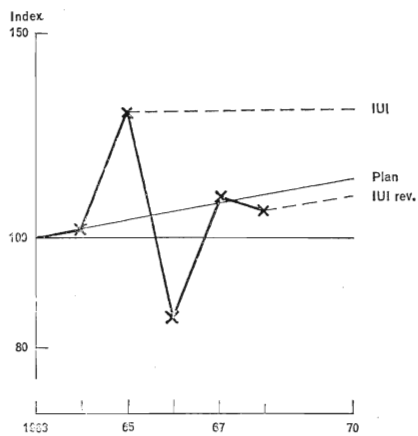

Diagram A 8. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.5 Jord- och stenindustri

Produktion: Jord- och stenindustrins produktionsplaner 1964 var i anslutning till tidigare utveckling expansiva (drygt 7 % per år 1963–1970). Utvecklingen 1963–1965 var snabb, och med 6 % produktionsökning per år 1965–1970 skulle produktionsmålet 1970 kunna nås. Med hänsyn till den förväntade utvecklingen av byggnadsverksamheten bedömdes detta vara realistiskt; den svagare utvecklingen inom tegelindustrin och inom hushållsporslinsstillverkningen balanserades av en stark utveckling inom cement- och glasindustrierna. Sedan 1965 har utveck-

lingstakten emellertid varit avtagande, och 1967 års produktionsvolym ligger just på trendlinjen 1963–1970 enligt planerna. Prognosen för 1968 tyder på ringa ökning.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Den planerade produktionsökningen ansågs 1964 erfordra ett arbetskraftstillskott om 1½ % per år under 1963–1970. Det årliga tillskottet har stannat vid ½ % fram t. o. m. 1967. Produktionen per anställd har sålunda ökat snabbare än förutsett (6½ % per år). Investeringarna har i genomsnitt legat på 1964/1965 års nivå.

Bedömning: Branschgruppens produktion

Tabell A 9. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	115	123	128	132	(134)
Antal anställda	100	102	105	104	103	.
Produktion per anställd	100	113	118	124	130	.
Investeringar	100	114	128	147	100	.

Tabell A 10. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	7,2	7,1	7,4	6	3,4	7,4	4
Antal anställda	1,7	0,7	2,9	.	—0,7	.	.
Produktion per anställd	5,5	6,3	4,3	.	4,2	.	.
Investeringar	8,2 ¹	1,8 ²	10,5 ³

¹ Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

² Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

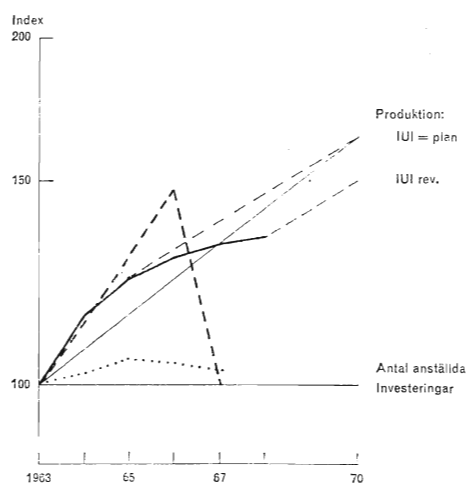
³ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

är direkt och indirekt beroende av byggnadsverksamhetens utveckling. Den särskilda investeringsavgiftens bortfall under 1968 bör sålunda påverka branschen i positiv riktning om inte något nytt regleringselement tillkommer. Flera av delbranscherna befinner sig under hårt konkurrenstryck, bl. a. genom ökande lågprisimport. Detta har motiverat en försiktigare uppskattning beträffande produktionen 1968–1970 än den ursprungliga långtidsutredningens kalkyl. Den projekterade produktionsuppgången (4 % fram till 1970) synes kunna realiseras med en något minskad sysselsättning.

Diagram A 9. Produktion, antal anställda och investeringar 1963–70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.6 Träindustri

Produktion: För enkätperioden 1963–1970 planerade träindustrin en produktionsökning om 50 %, vilket innebär 6 % per år och ungefär samma takt som under föregående femårsperiod. IUI bedömde planerna såsom rimliga med hänvisning till den relativt starka tillväxten 1963–1965. Produktionstillväxten har 1963–1967 totalt sett skett enligt trenden men har för 1965–1967 varit tämligen svag. En tillväxt 1967–1970 om knappt 6 % erfordras för att uppfylla produktionsmålet 1970.

Export: Träindustrins exportplaner var mera blygsamma: 20 % ökning 1963–1970, dvs. 2½ % per år. Under 1963–1967 har exporten av trävaror pendlat ganska kraftigt kring en nivå inemot 15 % över 1963 års. För att uppnå prognosmålet 1970 erfordras en exportökning om 1½ % per år (prognosen för 1968 tyder på en viss minskning).

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Träföretagen planerade enligt enkäten 1964 att öka sysselsättningen endast obetydligt. Sedan 1965 har skett en minskning om nära 5 %. Produktivitetens ökning har varit ungefär som beräknat. Höjningen

av investeringsnivån var blygsam i enkäten, i genomsnitt endast 6 % över nivån 1964/1965; investeringarna under 1966 och 1967 ligger väsentligt över denna basnivå.

Bedömning: Såväl allmänna konjunktutsikter som nuvarande låga lagerhållning hos kunderna i in- och utlandet ger sågverken anledning räkna med återtagen leveransökning redan under 1968. Dock väntas produktionsexpansionen under de närmaste åren få volymmässig men knappast någon prismässig karaktär (bl. a. verkar punddevalveringen prispressande). Den förut beräknade produktionsvolymen för 1970 framstår i dagens läge såsom något hög, men tillräckliga skäl finns icke att frångå långtidsutredningens prognos. Ett stöd för denna är att den motsvarande exportprognosen får anses ha goda utsikter att realiseras. Både produktions- och exportutvecklingen torde föra med sig en tyngdpunktsförskjutning söderut för sågverken liksom strukturställningar av annat slag. Det sistnämnda gäller även annan träbearbetningsindustri. Produktionsökningen kan väl rymmas inom en för branschen totalt sett oförändrad sysselsättningsram.

Tabell A 11. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963–1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	112	123 ¹	124	127	(130)
Antal anställda	100	102	105	102	100	.
Produktion per anställd	100	110	116	121	127	.
Investeringar	100	127	141	143	199	.
Exportvolym	100	117	113	108	119	(115)

Tabell A 12. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	6,0	6,0	5,8	5 ² (4)	1,6	5,8	5
Exportvolym	2,7	4,4	0,5	1,9	2,4	1,5	2
Antal anställda	0,2	-0,1	0,5	.	-2,7	.	.
Produktion per anställd	5,8	6,1	5,3	.	4,5	.	.
Investeringar	6,4 ²	27,0 ³	-27,0 ⁴

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965 = 118.

² Planerad genomsnittsnivå 1966/1970 över 1964/1965.

³ Faktisk genomsnittsnivå 1966/1967 över 1964/1965.

⁴ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 10. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

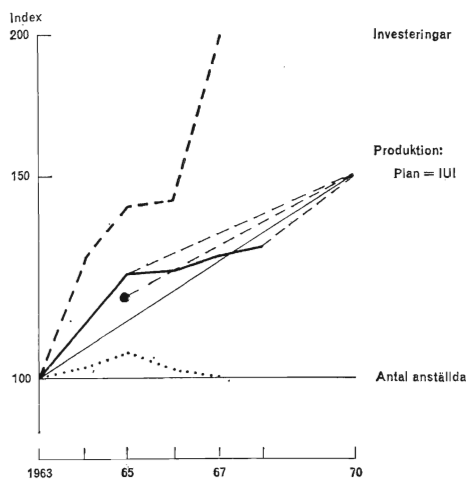
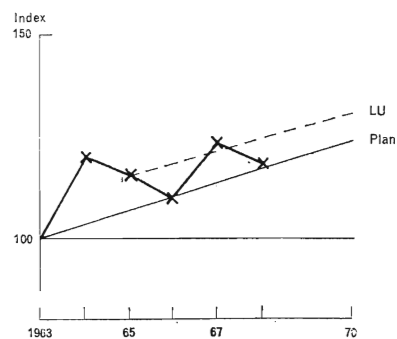

Diagram A 11. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.7 Massa-, pappers- och wallboard-industri

Produktion: Produktionsplanerna för massa-, pappers- och wallboardindustrin angav en ökning från 1963 till 1970 på 66 %, dvs. $7\frac{1}{2}$ % i genomsnitt per år. Detta var något mera än under föregående två femårsperioder (1953–1958 = 7,0 %; 1958–1963 = 6,5 %). Planmålet, som angetts »vid fullt kapacitetsutnyttjande», nedskrevs av IUI till att motsvara 7 % årlig ökning från 1965, medan man i övrigt icke betraktade planerna såsom orealistiska. Utvecklingen har emellertid hittills varit betydligt mera moderat: knappt $4\frac{1}{2}$ % per år under 1963–1967 och mindre än 2 % för tvåårsperioden 1965–1967. För att uppnå planmålet (enligt IUI) skulle det erfordras en årsökning om 11 % under 1967–1970.

Export: Företagens exportplaner visade på mer än 60 % exportökning 1963–1970. Konjunkturinstitutets marknadsstudie angav 33 % ökning 1965–1970, vilket innebär 43 % för 1963–1970, medan en upprättad försörjningsbalans (exporten beräknad i ton och såsom restpost) pekade på 54 % ökning. Utvecklingen fram t. o. m. 1967 har väl anslutit sig till den lägre av dessa prognostrender. För att uppnå det sistnämnda exportmålet behöver ökningen vara ca 7 % per år under 1968–1970. Företagen redovisade 1964 också den förväntade länderfördelningen i exporten. Fram till 1967 har realiserats en inte obetydlig marknadsförskjutning från EEC-länderna som icke förutsetts i planerna.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Företagens planer 1964 angav en sysselsättningsminskning på omkring en halv procent per år. Under de fyra år som gått har minskningen av arbetsstyrkan dock varit betydligt kraftigare, inte mindre än 2 % per år. Trots detta har produktivetsförbättringen blivit mindre än den som planerna gav uttryck för (ca 6 resp. 8 % per år). Till väsentlig del torde detta hänföra sig till minskat kapacitetsutnyttjande. Den relativt betydande investeringsökning som inbegreps i företagens planer (en genomsnittlig investeringsnivå 1966–1970 som

översteg 1964/1965 års med mer än en fjärdedel) synes nämligen ha realiserats till fullo under 1966–1967.

Bedömning: Massaindustrins kapacitetsutbyggnad synes ha fortskridit t. o. m. 1967 såsom planerats enligt IUI-enkäten 1964. Det därvid angivna målet för 1970 (9 milj. ton) framstår också allttjämt såsom i stort sett aktuellt; några större projekt planeras för färdigställande 1971–1972. Den projekterade produktionsutvecklingen under 1968–1970 (6,5 % i genomsnitt per år) innebär att den av långtidsutredningen angivna produktionen skulle uppnås tidigast 1971.

Pappersindustrins kapacitet har under 1963–1967 ökat mindre snabbt än produktionen, vilken accelererade under dessa år såsom följd av den höga investeringsaktiviteten under 1961 och 1962. Under 1967–1970 kommer av föreliggande planer att döma kapacitetstillskottet dock att överstiga den som möjlig betraktade produktionsökningen (ca 6 % per år). Den vid IUI-enkäten angivna produktionsvolymen (4,2 milj. ton) skulle enligt detta antagande icke uppnås före 1971. Dessa kalkyler implicerar för vissa produktionssektorer ett försämrat kapacitetsutnyttjande.

För både massa- och pappersindustrin ger existerande outnyttjad kapacitet (massa) och förestående utvidgningar synnerligen starka incitament till att öka försäljningen åtminstone i den takt som här antagits. Mot bakgrunden härav och den internationella konkurrenssituationen uppfattar man expansionen 1968–1970 såsom en mängdkonjunktur med få eller ringa prisförbättringar. Långtidsutredningens prognos beträffande exporten kan med hänsyn till denna situation anses realistisk. Realiserande av *både* den förutsedda produktionsutvecklingen *och* förväntad produktivetsökning innebär fortsatt minskning av branchens totala sysselsättning.

Tabell A 13. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	111	116	114	119	(123)
Antal anställda	100	100	97	96	92	.
Produktion per anställd	100	112	119	118	129	.
Investeringar	100	95	102	118	135	.
Exportvolym	100	110	107	115	116	(124)

Tabell A 14. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	7,5	4,5	11,7	7	1,5	10,8	4,5
Exportvolym	7,2	2,8	13,4	5,9	4,2	7,1	6
Antal anställda	-0,6	-2,0	1,2	.	-2,6	.	.
Produktion per anställd	8,2	6,6	10,4	.	4,2	.	.
Investeringar	27,4 ¹	28,7 ²	3,4 ³

¹ Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

² Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

³ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 12. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

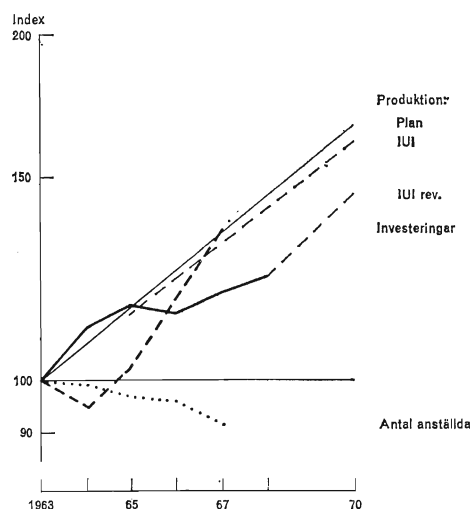
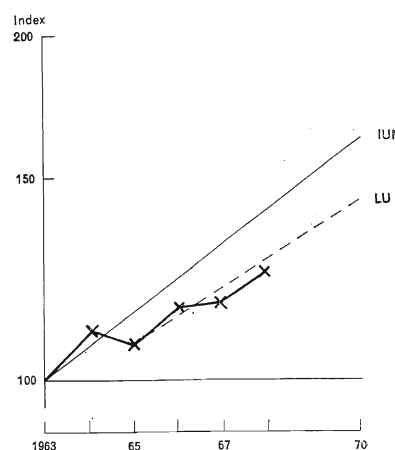

Diagram A 13. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.8 Pappersvaru- och grafisk industri

Produktion: Företagens planer 1964 visade på en förväntad produktionsökning 1963–1970 om 6½ % per år, något lägre inom grafisk industri och väsentligt högre (9 %) inom pappersvaruindustri. Planmålet 1970 nedreviderades obetydligt av IUI (5 % per år under 1965–1970). Under 1963–1967 har produktionsutvecklingen i den grafiska industrin praktiskt taget följt den planerade trenden; för pappersvaruindustrin har produktionsökningen legat väsentligt under planerna. Det erfordras ca 6 % respektive 12 % produktionsökning 1967–1970 för att nå plannivå 1970. Prognosen för 1968 är 3 respektive 5 %.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Företagen räknade 1964 med en ökning av sysselsättningen med ca 1½ % per år. För 1967 redovisar man dock samma antal anställda som 1963 (efter ökning med 5 % 1963–1965). Produktionen per anställd

har under 1963–1967 ökat mera än planerna förutsatte (6 % jämfört med 4½ % per år). Investeringarna synes ha minskat mera än planerat (7½ % per år). Det bör noteras att 1963 års investeringsnivå var den högsta under 1960-talet.

Bedömning: Hittillsvarande utveckling ger ingen anledning till revidering av långtidsutredningens produktionsprognos för 1970, vilken också enligt branschuppfattningen alljämt framstår såsom realistisk. Åtstramningen på sysselsättningsidan, som inträtt under 1966 och 1967, kan dock väntas fortsätta. Även vid gynnsam efterfrågeutveckling kan omställningsproblemen skärpas genom ökad utlandskonkurrens för vissa varusortiment, lågt kapacitetsutnyttjande och otillfredsställande räntabilitet. Den förutsedda produktionsuppgången kan realiserars med i stort sett oförändrad sysselsättning.

Tabell A 15. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	107	117	122	125	(130)
därav pappersvaruind.	100	109	124	128	132	(139)
grafisk ind.	100	107	116	121	124	(128)
Antal anställda	100	102	105	103	100	.
Produktion per anställd	100	105	116	119	126	.
Investeringar	100	90	81	77	.	.

Tabell A 16. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

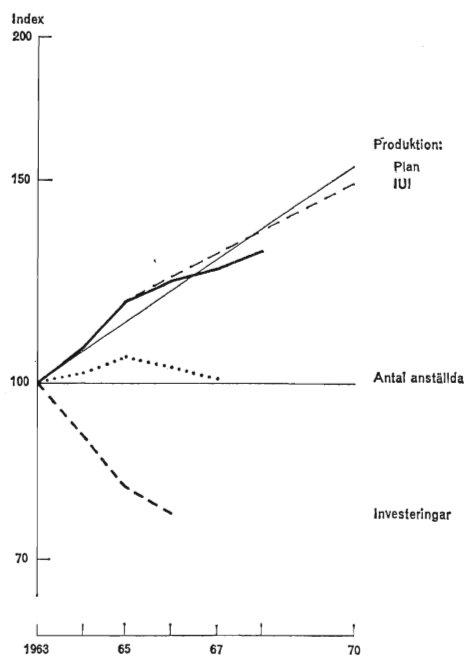
Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	6,4	5,8	7,1	5	3,4	6,1	5
därav pappersvaruind.	9,4	7,3	12,3	.	3,3	.	.
grafisk ind.	5,7	5,5	5,9	.	3,4	.	.
Antal anställda	1,7	-0,1	4,1	.	-2,3	.	.
Produktion per anställd	4,6	5,9	2,9	.	5,8	.	.
Investeringar	-7,1

Diagram A 14. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.9 Livsmedelsindustri

Produktion: Livsmedelsindustrins produktionsvolym skulle enligt enkäten öka med 4 à 4½ % per år under 1963–1970. Bl. a. med hänvisning till tidigare utveckling samt prognoserna för den privata konsumtionen av livsmedel bedömde IUI 3 % såsom en mera realistisk uppskattning. Sedan 1963 har den årliga produktionsökningen varit knappt 4 %, sedan 1965 dock något högre. För att uppnå IUI-kalkylens mål erfordras en ökning med endast 2 % per år under 1968–1970. Prognosen för 1968 pekar på 2 % uppgång.

Export: Livsmedelsindustrin var den enda branschgrupp som förutsåg minskad export under 1963–1970 (nedgång hade skett under 1964). Långtidsutredningens kalkyl stannade vid 4 % årlig ökning 1965–1970. Utvecklingen har hittills varit något svagare (knappt 2 % per år). För att nå prognosmålet skulle behövas mer än 5 % ökning per år under 1968–1970.

Sysselsättning och produktivitet: Företagen planerade öka sysselsättningen med drygt ½ % under perioden. Hittillsvarande utveckling överensstämmer i stort sett med denna trend. Det kan dock noteras att dryckes- och tobaksvaruindustrin minskat sysselsättningen med ca ½ % per år, me-

dan dess planer visade på en lika stor ökning. Produktivitetsökningen har för branschen i dess helhet blivit som planerat (3½ % per år, vilket är lägre än i någon annan av de behandlade branscherna). Det kan antas att den varit väsentligt högre i delgruppen dryckes- och tobaksvaruindustri och sålunda lägre i den egentliga livsmedelsindustrin.

Bedömning: IUI:s nedbantning av företagens planer med hänvisning till konsumtionsutrymmet har visat sig alltför stor; förklaringen kan ligga i att ökningen i förädlingsgrad, förskjutningen av distributionsarbetet till fabrikantledet samt storhushållens expansion gått snabbare än väntat. Exportutvecklingen har förlöpt i bättre anslutning till marknadsanalysens anvisning än till företagets pessimistiska exportplaner. Uppräkning av produktions- och exportprognosen har gjorts. Vare sig produktion eller sysselsättning har nämnvärt påverkats av konjunkturavmattningen 1966–1967. Det stora antalet små och medelstora företag och den i förhållande till industrin i övrigt låga produktivitetsökningen inom den egentliga livsmedelsindustrin synes innebära att en ökad nationell och internationell marknadstillgänglighet kan aktualisera vissa omställningsproblem.

Tabell A 17. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	104	107	113	116	(118)
Antal anställda	100	101	100	102	101	.
Produktion per anställd	100	103	107	110	114	.
Investeringar	100	110	119	109	131	.
Exportvolym	100	92	102	102	107	(108)

Tabell A 18. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963— 1970	Faktisk utveckling 1963— 1967	Återstående ökning enl. planer 1967— 1970	IUI:s kalkyl 1965— 1970	Faktisk utveckling 1965— 1967	Återstående ökning enl. IUI 1967— 1970	IUI:s revidering 1965— 1970
Produktionsvolym	4,3	3,8	5,0	3	4,3	2,2	3,5
Exportvolym	-2,3	1,7	-7,2	-3,5 ¹	2,2	-7,2 ²	2,5
Antal anställda	0,6	0,4	1,0	.	0,6	.	.
Produktion per anställd	3,7	3,4	4,0	.	3,6	.	.

¹ 4,2 enligt LU.

² 5,5 enligt LU.

Diagram A 15. Produktion och antal anställda 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

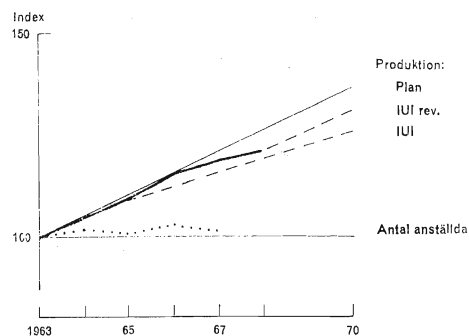
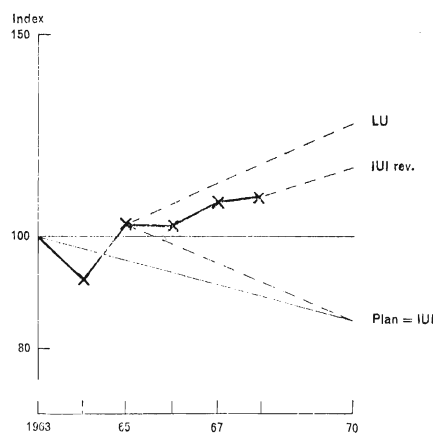

Diagram A 16. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.10 Textil- och konfektionsindustri

Produktion: Vid enkäten 1964 redovisade textil- och konfektionsindustrin för 1963–1970 en förväntad produktionsökning om 4½ % per år. Mot bakgrunden av den produktionsstagnation som inträtt 1963–1965 och den relativt svaga konsumtionsutvecklingen som kunde förväntas stannade IUI:s bedömning vid 2 % produktionsökning per år 1965–1967. Textilindustrins produktion har emellertid minskat med 2½ % per år under 1965–1967 och konfektionsindustrins har ökat med endast en knapp procent. Även för att nå det lägre IUI-målet skulle branschens produktion behöva öka med 4 % per år 1968–1970. För båda grupperna tyder prognosen dock även för 1968 på minskning.

Export: Branschens exportplaner var 1964 klart optimistiska med en exportvolymtillväxt på nära 11 % per år. IUI stannade för en något lägre expansionstakt (9 %). Emellertid har den starka exportexpansion fortsatt, som pågått sedan början av 1960-talet, och exporten ligger väsentligt över också branschens förväntningar. Sålunda är det tillfyllest med en exportökning om 6 % per år under 1968–1970 för att målet 1970 skall uppnås. Exporten har avsett främst de nordiska marknaderna.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Branschen räknade 1964 med en mindre ökning av arbetskraften (ca 1 %). Rationaliseringar och nedläggningar har

emellertid fört med sig en inte obetydlig sänkning (över 4 % per år sedan 1963). Trots produktionsstagnationen har produktivetsförbättringen därigenom blivit betydande och större än förväntat (i genomsnitt 4,5 % per år 1963–1967). Sedan 1965 har investeringarna varit starkt sjunkande.

Bedömning: Både textil- och konfektionsindustrin har under hela 1960-talet förlorat marknadsandelar på hemmamarknaden till importen. Främst s. k. lågprisimport av vissa konfektions- och trikåvaror utöver ett starkt tryck på branschen. Detta väntas föra till fortsatta nedläggningar och koncentrationer inom egentlig textilindustri och konfektionsindustri. IUI:s revision innebär antagandet om att den relativa produktionsnedgången kommer att fortsätta i den takt som etablerats under senare år. Flera faktorer – exempelvis den upphörande effekten av utlagda statliga beställningar och den nu mycket snabba importuppgången för tung konfektion – vilkas styrka inte kan närmare bedömas, pekar dock på möjligheten av en accelererad nedgång under 1968–1969. Exporten till de nordiska grannländerna, som bedöms såsom reguljär, lönsam och starkt utvecklingsbar, kan inte väntas kompensera marknadsbortfallet på hemmamarknaden. Fortsatt förhållandevis god produktivetsökning, icke minst genom nedläggningar och koncentrationer, väntas medföra ytterligare avgång av arbetskraft.

Tabell A 19. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963–1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	103	102	97	101	(97)
Antal anställda	100	99	94	88	84	.
Produktion per anställd	100	104	109	111	119	.
Investeringar	100	94	87	66	78	.
Exportvolym	100	120	125	144	173	(199)

Tabell A 20. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Föregens planer 1963— 1970	Faktisk utveckling 1963— 1967	Återstående ökning enl. planer 1967— 1970	IUI:s kalkyl 1965— 1970	Faktisk utveckling 1965— 1967	Återstående ökning enl. IUI 1967— 1970	IUI:s revidering 1965— 1970
Produktionsvolym	4,7	0,2	11,1	2	-0,9	3,9	-1,5
Exportvolym	10,8	14,7	5,8	9	17,5	3,1	13
Antal anställda	0,9	-4,2	8,2	.	-5,2	.	.
Produktion per anställd	3,8	4,5	2,7	.	4,6	.	.
Investeringar	-5,4 ¹	-20,1 ²	30,7 ³

¹ Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

² Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

³ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

Diagram A 17. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

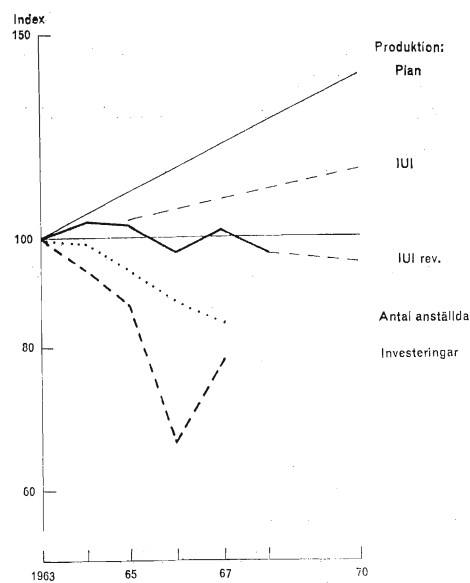
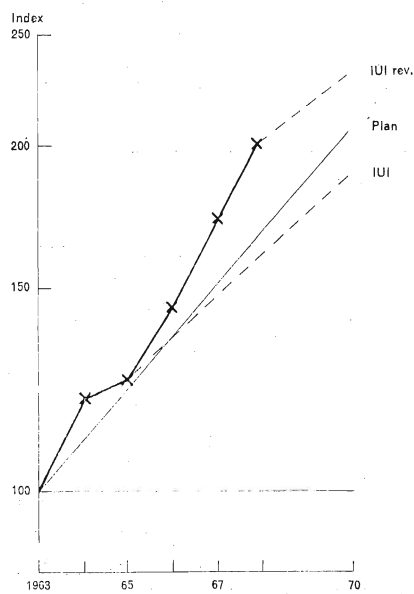

Diagram A 18. Export 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.11 Sko-, läder- och gummivaruindustri

Produktion: För hela gruppen sko-, läder- och gummivaruindustri pekade företagsenkäten 1964 på över 6 % produktionsökning per år för 1963–1970. Gummivaruindustriens produktionsplaner var synnerligen expansiva (nära 9 %), men sko- och läderindustrin förutsåg endast omkring 3 % ökning. Gummiindustriens bedömning betraktades av IUI såsom realistisk, främst med hänvisning till bilindustrins snabba expansion. Med hänsyn till relativt svag konsumtionsökning och ökat importtryck stannade IUI vid 2 % årlig produktionsökning för sko- och läderindustrin för 1965–1970. Båda dessa branschgrupper har emellertid fått en mindre gynnsam utvecklingstakt än förväntat: under 1963–1967 har skoindustrins produktion minskat med ca 3½ % per år och gummivaruindustriens ökning inte blivit högre än 4½ %. Prognosen för 1968 visar på fortsatt minskning för sko- och läderindustrin och tämligen ringa ökning för gummivaruindustrin.

Sysselsättning och produktivitet: För skoindustrin planerade man öka sysselsättningen 1963–1970 med totalt 5 %; gummiindustrin räknade med 5 % ökning per år. För 1963–1967 visar hela branschgruppen i stället en minskning med inemot 4 % per år (att jämföra med branschens ökningstal enligt enkäten 3 %). Trots den jämfört med förväntningarna starkt försämrade produktionsutvecklingen har härigenom produktivitetsoökningen blivit förhållandevis hög (5 % per år jämfört med 3 % enligt enkäten).

Bedömning: Gummiindustriens svaga pro-

duktionsutveckling under 1965–1967 hänförs till avmattningen inom dess viktigaste avnämare verkstadsindustrin (industrigummi och bildäck). För de närmaste åren räknar man härvidlag med förbättrat avsättningsläge, liksom med att importtrycket från EEC:s produktionsöverskott skall lindras. Beträffande gummiskor är produktionsutsikterna dock mindre gynnsamma genom den starkt ökande lågprisimporten. För gummiindustrin anses en produktionsökning kring 5 % per år realistisk för 1968–1970. Viss ökning av investeringsaktiviteten och begränsad ytterligare sysselsättningsökning är att förutse.

Beträffande sko- och läderindustrin noteras, att *garveriindustrin* efter kraftig strukturrationalisering stabiliserats och expanderar på vissa specialsortiment med betydande export. För *skoindustrin* fortsätter produktionsnedgången som inleddes 1964 och som framkallades av en på mode- och priskonkurrens grundad stark importexpansion; mot en marknadsökning 1963–1967 om ca 15 % står en svensk produktionsminskning på inemot ¼. Denna utveckling väntas fortsätta och resultera i ytterligare koncentration beträffande produktionsenheter och produktions Sortiment. Exporten på Norden är ännu svagt utvecklad, delvis beroende på särskilda tillverkningsbestämmelser (Norge) och eftersläpning i tullavtrappningen (Finland).

Tabell A 21. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	108	111	106	104	(107)
därav sko- och läderind.	100	102	96	89	86	(84)
gummiind.	100	114	124 ¹	121	119	(125)
Antal anställda	100	103	101	94	87	.
Produktion per anställd	100	105	110	113	120	.
Investeringar	100	98	127	109	121	.

Tabell A 22. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enl. IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	6,3	1,1	13,8	(5)	-3,1	(10,5)	(1)
därav skoind.	3,2	-3,7	13,0	2	-5,2	7,1	-3,5
gummiind.	8,7	4,5	14,4	7(7,6)	-1,8	14,4	3
Antal anställda	2,9	-3,4	11,9	.	-7,2	.	.
Produktion per anställd	3,4	4,6	1,8	.	4,3	.	.
Investeringar	-2,5 ²

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965 = 129.

² Planerad nivå i genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

Diagram A 19. Produktion 1963—70 i sko- och läderindustrin

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

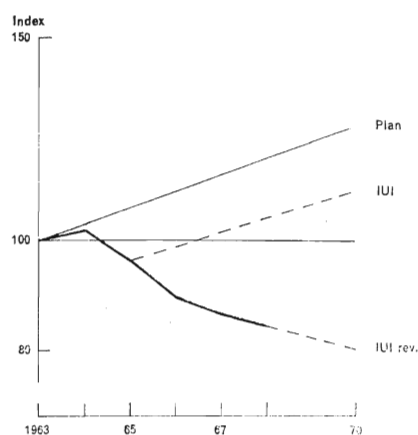
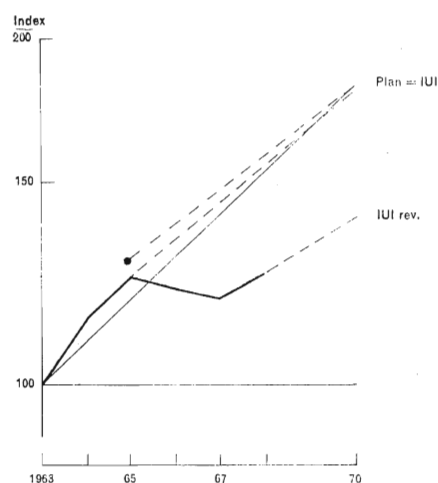

Diagram A 20. Produktion 1963—70 i gummi-varuindustrin

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A.12 Kemisk industri

Produktion: Den kemiska industrin var den bransch som vid IUI-enkäten 1964 redovisade de mest expansiva planerna, inte mindre än 11½ % produktionsökning per år under 1963–1970, vilket innebär mer än fördubbling av produktionsvolymen. Ökningstal utöver branschgenomsnittet visade petroleumindustrin och läkemedelsindustrin. Långtidsutredningen ansåg planerna realistiska med hänsyn till avsättningsutvecklingen. Produktionsökningen under 1963–1967 ansluter sig också mycket nära till den planerade; planmålet 1970 skulle sålunda uppnås vid en fortsatt produktionsökning enligt de senaste årens trend.

Export: Exporten – särskilt den till EFTA-länderna – har utgjort en viktig expansiv faktor för den kemiska industrin. Den av företagen planerade i och för sig betydande exportökningen (11 % per år) har väsentligt överstigit (för 1963–1967 ca 15 %). På vissa varuområden (petroleumindustrin) har kapacitetsutbyggnaden inneburit minskat importbehov.

Sysselsättning, investeringar och produktivitet: Den kemiska industrins produktionsexpansion under 1963–1967 har uppnåtts med i stort sett oförändrat (sedan 1965 minskat) antal anställda samt en i genom-

snitt över perioden oförändrad hög investeringsvolym. Produktivitetsoökningen har sålunda varit betydande – i genomsnitt 11 % per år räknad per anställd, vilket är mera än i någon annan bransch.

Bedömning: Av underhandsenkäter inom branschen framgår, att produktionstillväxten väntas följa den trend som uppdrogs redan vid IUI-enkäten 1964, dvs. för hela den kemiska industrin en årlig tillväxt om 11 % per år. Denna jämförelsevis snabba utvecklingstakt är att se såsom en inhämtning från svensk sida av det försprång som den kemiska industrin i andra industriländer har. Detta gäller främst petrokemisk industri, vilken tillsammans med läkemedelsindustrin i första hand burit upp expansionen. Ändring av produktionsmålet för 1970 har icke ansetts motiverad.

Avsättningsutsikterna för exporten bedöms såsom relativt goda – fränsett utförelsen till EEC – i vad gäller de avsatta kvantiteterna. Däremot räknar man med otillfredsställande priser på exportmarknaderna. Särskilt för rent kemisk industri är det internationella konkurrenstrycket märkbart. Mot bakgrunden av hittillsvarande starka exportexpansion på Norden har exportprognosen något uppjusterats.

Tabell A 23. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963–1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	114	127 ¹	136	150	(168)
Antal anställda	100	101	103	101	99	.
Produktion per anställd	100	112	124	135	151	.
Investeringar	100	82	104	124	103	.
Exportvolym	100	118	132	155	170	.
Importvolym	100	117	130	140	153	.

Tabell A 24. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning enl. planer 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning enligt IUI 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	11,4	10,7	12,4	12 ¹ (10,9)	8,6	12,4	11
Exportvolym	10,8	14,5	6,4	9,8	13,4	7,4	13,5
Antal anställda	2,6	-0,2	6,5	.	-1,8	.	.
Produktion per anställd	8,6	10,9	5,6	.	6,9	.	.
Investeringar

¹ IUI:s ursprungliga kalkyl utgick från den preliminära produktionssiffran 1965 = 121.

Diagram A 21. Produktion, antal anställda och investeringar 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

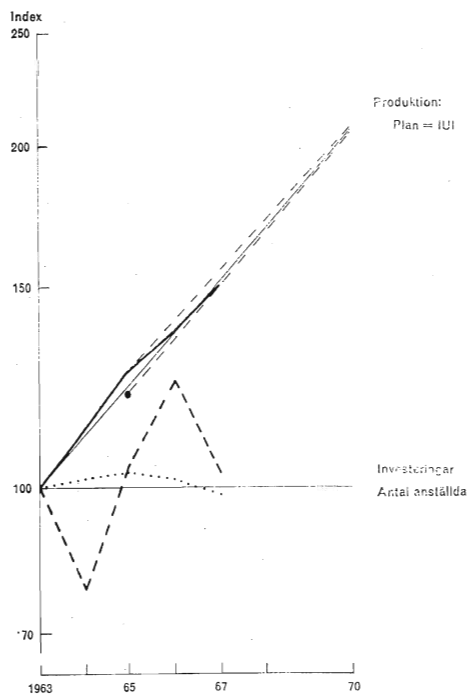
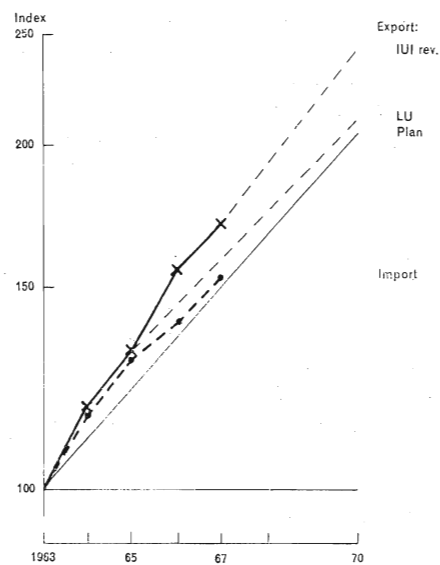

Diagram A 22. Export och import 1963—70

Volymindex 1963 = 100

Log-skala

A. 13. *Hela industrin*

För kommentarer och diagram se texten.

Tabell A 25. Utveckling av produktion, antal anställda etc. 1963—1967.

	1963	1964	1965	1966	1967	1968
Produktionsvolym	100	110	119	124	127	(132)
Antal anställda	100	101,5	102,5	101	97	.
Produktion per anställd	100	108	116	122	130	.
Investeringar	100	95	103,5	112	112	.
Exportvolym	100	111	117	124	132	(139)
Importvolym	100	110	124	126	130	(138)

Tabell A 26. Planer 1963—1970 jämfört med utvecklingen 1963—1967.

Procent i genomsnitt per år

	Företagens planer 1963—1970	Faktisk utveckling 1963—1967	Återstående ökning 1967—1970	IUI:s kalkyl 1965—1970	Faktisk utveckling 1965—1967	Återstående ökning 1967—1970	IUI:s revidering 1965—1970
Produktionsvolym	7,3	6,0	8,9	5 à 5,5	3,3	6,1	4,5 à 5
Exportvolym	8,3	7,3	9,6	6,5	6,4	6,6	6,5
Antal anställda	1,8	—0,6	5,1	.	—2,5	.	.
Produktion per anställd	5,4	6,8	3,5	.	6,1	.	.
Investeringar	6,2 ¹	12,6 ²	—9,5 ³	.	6,1	.	.

¹ Genomsnitt 1966/1970 över 1964/1965.

² Faktisk nivå 1966/1967 över 1964/1965.

³ Genomsnitt 1968/1970 över 1966/1967.

APPENDIX B Det statistiska materialet

Den statistiska bearbetningen bygger i stort sett på det material och de metoder som användes i »Framtidsperspektiv för svensk industri 1965–1980». Materialet har aktualiserats och korrigerats där förändringar inträtt. En anpassning till långtidsutredningens branschindelning har eftersträvat.

För *produktionsvolymens* del har statistiska centralbyråns årliga produktionsvolym-index utgjort källmaterial. Denna index finns f. n. tillgänglig t. o. m. 1965, för åren 1966 och 1967 har vi använt konjunkturinstitutets beräkningar som de kommit till uttryck i den preliminära nationalbudgeten för 1968.

Vad gäller *antalet anställda* är industristatistiken, SOS Industri, källmaterial fram t. o. m. 1965. Därefter framkommer arbetarantalets utveckling ur SCB:s månadsstatistik. Tjänstemännen har framskrivits med antagande om oförändrad utveckling av deras andel av den totala sysselsättningen. En betydande osäkerhet vidlåder av denna anledning de två senaste årens siffror och det ställer sig svårt att uttala sig om i vilken riktning materialet tenderar att ge utslag. Vissa skäl talar dock för att våra beräkningar innebär en överskattning av antalet anställda 1965–1967.

Produktionsvolymen per anställd framkommer som en kvot av indexserierna för produktionsvolym och antal anställda.¹ Som följd av vad som ovan sagts om sysselsättningen skulle de två senaste årens produktivitetensutveckling vara underskattad.

Investeringarna, som inkluderar underhåll och reparationer, är hämtade ur statistiska centralbyråns majenkäter, vilka ger

definitiva siffror t. o. m. 1966. 1967 års investeringar grundar sig på uppgifterna i 1967 års novemberenkät. Vissa olikheter föreligger mellan åren 1966 och 1967 vad gäller branschgrupperingen. Novemberenkäten ger en obetydlig investeringsökning 1966–1967. Det kan nämnas att den preliminära nationalbudgeten anger 1 procents investeringsökning för motsvarande period.

Slutligen kan nämnas att *exportvolymtalen* har byggts på SCB:s, och för senaste år på konjunkturinstitutets, i den preliminära nationalbudgeten publicerade beräkningar för de aktuella varugrupperna.

¹ För hela industrin är emellertid produktivitetsserien rensad från bilverkstäder vilket icke gäller för sysselsättningstalen. Fr.o.m. 1963 är dock utvecklingstakerna fullt jämförbara.

Tabell B:1. Produktionen branschvis inom industrin åren 1959—1967.

Index: 1950=100

År	Verkstadsindustri										
	Gruv- indu- stri	Järn- o. metall- verk	Totalt	Järn- o. metall- manu- fakturv. stri	Maskin- indu- stri	Elektro- teknisk indu- stri	Trans- portme- delsin- dustri	Varvs- indu- stri	Jord- och sten- indu- stri	Trä- indu- stri	Massa-, pappers- o.wall- board- industri
1959	141	186	166	148	169	154	229	143	140	104	154
1960	161	218	187	170	189	173	252	144	149	115	176
1961	179	243	208	192	214	187	271	150	161	119	184
1962	176	257	228	206	235	212	296	174	170	124	178
1963	182	274	241	219	246	225	319	165	185	134	196
1964	202	316	265	255	264	240	350	177	213	151	218
1965	216	347	294	282	298	263	385	193	228	164	227
1966 ¹	207	359	319	205	238	166	223
1967 ¹	207	361	324	207	244	170	234

År	Pappers- Livs- varu- o. me- grafisk indu- stri		Textil- o. konfek- tionsindustri			Sko-, läder- o. gummi- varuindustri				Hela indu- strin
	Totalt	Textil- indu- stri	Konfek- tions- industri	Totalt	Sko- o. läderin- dustri	Gummi- varuin- dustri	Kemisk indu- stri			
1959	125	123	102	105	99	133	103	157	152	143
1960	134	129	109	113	105	140	102	176	162	157
1961	141	133	115	115	114	147	103	190	171	169
1962	149	139	118	116	119	149	107	190	183	179
1963	161	143	124	123	125	160	116	202	199	190
1964	172	149	129	126	130	173	118	230	225	208
1965	189	152	127	124	130	178	111	250	252	226
1966 ¹	196	160	121	116	125	170	104	243	271	235
1967 ¹	201	165	125	118	132	167	100	241	298	241

¹ Preliminära siffror.

Tabell B:2. Antal anställda branschvis inom industrin åren 1959—1967.

Index 1950=100

År	Verkstadsindustri										
	Gruv- indu- stri	Järn-o. metall- verk	Totalt	Järn-o. metall- manuf- verk	Mas- kin- indu- stri	Elektro- teknisk indu- stri	Trans- portme- delsin- dustri	Varvs- indu- stri	Jord- och sten- indu- stri	Trä- indu- stri	Massa-, pappers- och wall- board- industri
1959	127	116	115	107	115	116	128	121	90	92	117
1960	132	125	125	118	125	125	138	120	93	96	121
1961	133	134	133	124	136	135	144	124	96	96	126
1962	121	135	137	125	140	141	149	125	98	95	125
1963	110	133	138	125	140	142	154	120	99	97	123
1964	105	136	141	130	142	142	162	119	101	99	122
1965	106	139	146	134	146	146	168	115	104	102	120
1966 ¹	104	140	146	132	111	103	99	118
1967 ¹	96	135	138	124	109	102	97	113

År	Pappers- varu- grafisk indu- stri	Livsme- dels- indu- stri	Textil- o. konfek- tionsindustri			Sko-, läder- och gummivaruindustri				Hela indu- strin
			Totalt	Textil- indu- stri	Konfek- tions- indu- stri	Totalt	Sko- o. läder- indu- stri	Gummi- varuin- dustri	Kemisk indu- stri	
1959	115	98	79	70	89	94	78	128	109	104
1960	119	101	81	72	91	97	78	139	112	110
1961	123	102	80	69	93	96	74	145	114	114
1962	124	104	78	68	89	93	72	141	114	115
1963	126	99	77	66	89	94	74	138	115	115
1964	129	101	76	66	87	97	74	146	116	117
1965	132	99	72	61	84	95	69	151	118	118
1966 ¹	129	102	68	89	116	117
1967 ¹	126	101	65	82	114	112

¹ Preliminära siffror.

Tabell B:3. Produktion per anställd branschvis inom industrin åren 1959—1967.

Index 1950=100

År	Verkstadsindustri									Trä- indu- stri
	Gruv- indu- stri	Järn- o. metall- verk	Totalt	Järn- o. metall- manufak- turverk	Maskin- indu- stri	Elektro- teknisk indu- stri	Trans- port- medels- indu- stri	Varvs- indu- stri	Jord- o. sten- indu- stri	
1959	111	161	145	138	147	133	178	118	156	113
1960	123	174	150	145	151	138	183	120	161	120
1961	135	182	156	155	157	138	188	121	168	124
1962	145	190	166	164	167	151	199	139	174	131
1963	166	206	175	175	175	158	207	137	186	139
1964	192	233	187	196	186	169	214	149	210	152
1965	205	249	201	210	204	180	230	168	219	161
1966 ¹	198	257	219	183	231	167
1967 ¹	217	267	234	189	238	176

År	Massa-, papp- pers- och wall- board- indu- stri	Papp- pers- varu, och grafisk indu- stri	Livs- medels- indu- stri	Textil- och kon- fektionsindustri			Sko-, läder- och gummivaruindustri				Hela indu- strin
				Totalt	Textil- indu- stri	Konf.- tions- indu- stri	Totalt	Sko-o. läder- indu- stri	Gummi- varu- indu- stri	Kemisk indu- stri	
1959	132	109	126	129	152	112	141	133	123	139	138
1960	145	112	129	135	158	116	144	131	127	145	144
1961	146	115	130	143	167	123	153	140	131	151	150
1962	143	120	133	151	171	133	160	149	135	161	157
1963	160	127	144	162	186	141	170	157	146	173	167
1964	179	134	148	169	193	149	178	158	157	194	180
1965	190	148	153	176	202	155	187	161	165	213	192
1966 ¹	190	152	158	179	192	232	203
1967 ¹	207	160	164	193	203	261	217

¹ Preliminära siffror.

Tabell B:4. Investeringar (inkl. underhåll och reparationer) branschvis inom industrin åren 1961—1967.

Index 1953 = 100.

År	Gruv- industri ²	Järn- och metall- verk ²	Verkstads- industri ² (inkl.varv)	Jord- och sten- industri ²	Träin- dustri	Massa-, pappers- o. wall- boardin- industri ²	Pappers- varu- o. och grafisk industri
1961	102	181	210	150	127	208	269
1962	118	163	214	157	112	211	272
1963	150	167	225	211	127	133	350
1964	155	138	208	240	161	126	314
1965	129	155	229	271	179	135	283
1966	120	162	265	310	181	157	268
1967 ¹	149	163	225	210	252	179	..

År	Livsmedelsindu- stri (inkl. dryckesvaru- o. tobaksindustri)	Textil- och kon- fektionsindu- stri ²	Sko-, läder- o. gummiva- ruindustri	Kemisk och kemisk-tek- nisk indu- stri ²	Hela indu- strin
1961	184	117	139	218	183
1962	166	112	143	242	183
1963	192	127	176	263	185
1964	210	119	172	216	176
1965	229	110	224	273	191
1966	208	84	193	327	207
1967 ¹	252	99	..	272	207

¹ Preliminära siffror.

² Vissa olikheter föreligger mellan åren 1966 och 1967 vad gäller branschens omfattning.

Tabell B:5. Export av vissa varuslag åren 1959—1967.

Index 1959 = 100.

År	Malm	Me- taller	Verkstads- produkter (exkl. fartyg)	Fartyg	Massa, papper, wallboard o.pap- persvaror	Trä- varor	Livs- medel	Kemiska pro- dukter	Total export
1959	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1960	126	112	119	103	112	107	103	110	113
1961	130	123	135	102	111	97	112	121	119
1962	127	122	153	131	117	98	130	139	130
1963	132	139	159	165	132	105	135	162	141
1964	158	159	180	165	145	123	123	191	157
1965	161	175	187	209	142	119	138	214	165
1966	152	198	217	140	152	114	137	251	176
1967 ¹	160	220	224	176	154	125	144	276	187

¹ Preliminära siffror.